

Cannabis och unga i Göteborg

Göteborgs Stad
Social resursförvaltning
Social utveckling
Ulla Kungur

Rapport 2018:1
ISBN: 978-91-87099-18-2

Grafisk formgivning: Kia Benroth

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	5
Drogvaneundersökningar i Göteborg	5
Antal svarande elever	5
Övergripande om narkotikautvecklingen	6
Cannabis är den vanligaste drogen	7
Fakta om cannabis	9
Cannabisanvändning bland eleverna i Göteborg	10
Cannabisdebut	11
Antal gånger eleverna använt cannabis	12
Inställningen till cannabis	13
Tillgängligheten av cannabis	14
Hur eleverna får tag på narkotika/cannabis	15
Cannabiserfarenhet och andra riskbeteenden	15
Risk- och skyddsfaktorer inom olika områden	16
Individen	17
Skolan	18
Skolk	18
Struktur och ordning samt trivsel i skolan	19
Familjen	21
Relationen är viktig	21
Gränssättning	22
Alkohol och våld i uppväxtmiljön	24
Familjens ekonomi	26
Bostadsområdet	26
Om kamraterna har riskbeteenden	27
Data om ungdomar som söker till Mini-Maria Göteborg	29
Data om unga vuxna och föräldrar från enkäten <i>Hälsa på lika villkor?</i>	30
Analys och slutdiskussion	32
Cannabis idag	32
Förekomst av cannabis	32
Genusperspektiv	32
Inställningen till cannabis	33
Tillgängligheten av cannabis	33
Risk- och skyddsfaktorer och förebyggande arbete	34
Tidigt stöd i familjen	34
Skolan	35
Statistik och underlag	36
Källor	36

Sammanfattning

Oförändrad cannabisanvändning de senaste åren

Sedan drogvaneundersökningarna började i Göteborg har tobaks- och alkoholanvändningen bland eleverna sjunkit kraftigt. Narkotikaerfarenheten bland eleverna har under de senaste åren legat på ungefär samma nivå. Bland de elever som har använt narkotika är den dominerande drogen cannabis.

I en storstad som Göteborg ligger cannabisanvändningen något över genomsnittet jämfört med riket, men skillnaderna mellan stadsdelarna är stora. I de centrala stadsdelarna har ungdomarna störst cannabiserfarenhet. I årskurs 9 är det i genomsnitt i staden 6 procent av eleverna som någon gång har använt cannabis och i gymnasiets år 2 är det 19 procent. Det är viktigt att notera den kraftiga ökningen mellan årskurs 9 och andra året i gymnasiet. Vi ser även en oroande trend att det bland de elever som använt cannabis är fler som har använt drogen många gånger.

Bland gymnasisterna är det i större utsträckning pojkarna än flickorna som har använt cannabis. I folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* visas, i både gruppen unga vuxna liksom i gruppen som uppger att de är föräldrar, en betydligt större användning bland männen än bland kvinnorna. Fler pojkar än flickor söker på grund av cannabisanvändning till Mini-Maria men flickorna uppvisar en tyngre problematik.

Tramadol

En oroande utveckling den senaste tiden är en ökad förekomst av Tramadol i ungdomskretsar. Det är en opiod, ett smärtstillande läkemedel som kan användas för att förstärka ett cannabisrus. Polisen och Mini-Maria rapporterar att Tramadol blivit allt vanligare bland unga.

Inställningen till och tillgängligheten av cannabis

Färre elever uppfattar det som riskabelt att använda cannabis några gånger. Över hälften av gymnasiepojkarna tror att det är ingen eller liten risk att använda cannabis ett par gånger och många elever tror inte det är någon risk fysiskt eller på annat sätt att röka cannabis varje helg. Att farlighetsbedömningen av cannabis förskjutits de senaste åren kan ha många olika orsaker. Nämnas kan vuxnas inställning, överlag ett mer liberalt synsätt på cannabis i samhället och att det blivit lättare att få tag på.

Den positiva utvecklingen att allt fler unga väljer bort alkohol och tobak får förhoppningsvis effekten att färre kommer i kontakt med cannabis och andra droger. Det är betydligt fler elever som uppger att de snabbt kan få tag på cannabis än de som verkligen har använt drogen. Men det visar hur vanligt det är i ungdomarnas miljöer.

Risk- och skyddsfaktorer inom skola och familj

Skolans roll är central och majoriteten av eleverna trivs i skolan. Att ha framgång i skolan är också viktigt ur ett drogförebyggande perspektiv. Skolnärvaron har ökat då många skolor arbetar aktivt med att minska skolk.

En god relation och kommunikation inom familjen är av avgörande betydelse för hur ungdomar mår. Föräldrarna har en mycket viktig uppgift med att vara tydliga i sitt ställningstagande mot cannabisanvändning. Om föräldrarna har kunskap om vad ungdomarna gör på fritiden och vilka kamrater de har, minskar andelen elever som har cannabiserfarenhet. Att ha kamrater som använder droger är en riskfaktor som sticker ut.

Inledning

Rapporten *Cannabis och unga i Göteborg* är en kartläggning av ungdomars användning av cannabis i Göteborg. Utvecklingen av cannabisanvändningen visas över tid. Uppgifterna bygger mestadels på de drogvaneundersökningar bland elever som genomförts i staden sedan 2004. Rapporten kan ses som en uppföljning av en rapport som gjordes 2012 inom Trestad2, ett samverkansprojekt mot cannabis i storstäderna. Rapporten kan delas upp i avsnitt som handlar om förekomsten av cannabis och om risk- och skyddsfaktorer som kan kopplas till användning av cannabis och andra droger. Syftet är att få ett underlag för att utveckla det förebyggande arbetet mot ungdomars droganvändning. Om risk- och skyddsfaktorer kan identifieras och påverkas får de betydelse i det förebyggande arbetet.

Drogvaneundersökningar i Göteborg

Drogvaneundersökningarna bland skolelever i Göteborg görs vart tredje år i samarbete med Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN. Samtliga elever i årskurs 9 och i gymnasiet år 2 svarar på frågor som rör erfarenheter av alkohol, narkotika och tobak samt skol- och familjesituation. I Göteborg har liknande undersökningar genomförts vid fem tillfällen, år 2004, 2007, 2010, 2013 och 2016. För att överensstämja med CAN:s riksuundersökning har frågeformuläret omarbetats något under den period som Göteborgsundersökningarna har genomförts (www.can.se).

CAN sorterar bort de enkäter som är ofullständigt ifyllda eller innehåller uppenbart överdrivna svar. Elevernas anonymitet är viktig och när det gäller vissa svar är underlaget litet och svaren får tolkas försiktigt. Elevernas svar i drogvaneundersökningarna bör ses som en pusselbit bland andra när det gäller ungdomars drogvänor. Kompletterande data har hämtats från nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* och från *UngDOK*, statistik om de ungdomar som söker vård på Mini-Maria Göteborg.

Denna rapport är framtagen av Kunskapskällar'n, Social resursförvaltning, Göteborgs Stad, <http://socialutveckling.goteborg.se/kk>. På webbsidan finns fler rapporter, bland annat *Skolelevers drogvänor Göteborg 2016* och rapporter som rör varje enskild stadsdel. Har du frågor om den aktuella rapporten eller drogvaneundersökningen i övrigt, kontakta Ulla Kungur, e-post: ulla.kungur@socialresurs.goteborg.se

Antal svarande elever

I senaste undersökningen 2016 svarade 3 826 elever i årskurs 9 och 4 365 elever i gymnasiet år 2 på enkäten i Göteborgsskolorna. Svarsfrekvensen var i båda årskurserna runt 80 procent. I tidigare drogvaneundersökningar har antalet svarande elever varit på ungefär samma nivå. I rapporten gör vi beräkningarna efter elevens boende, det vill säga stadsdelen som eleven uppger som sin bostadsort.

Nedan redovisas antal elever som svarat på drogvaneundersökningens enkät uppdelat per stadsdel. Eleverna har i den senaste undersökningen kunnat ange alternativet annan könsidentitet och de utgör 64 elever i årskurs 9 och 54 i gymnasiet år 2. Gruppen är för liten för att kunna särredovisas men ingår då det totala resultatet redovisas. 22 elever i årskurs 9 och 13 elever i gymnasiet år 2 har inte besvarat frågan om kön.

Tabell 1. Antal elever boende i Göteborg som ligger till grund för drogvaneundersökningen 2016, fördelat efter kön och stadsdel.

Årskurs 9				Gymnasiets år 2		
Stadsdel	Flickor	Pojkar	Totalt	Flickor	Pojkar	Totalt
Angered	215	228	454	178	167	358
Askim-Frölunda-Högsbo	200	201	405	168	205	379
Centrum	70	66	140	97	119	217
Lundby	84	90	176	50	52	104
Majorna-Linné	106	102	212	92	101	200
Norra Hisingen	200	211	417	147	157	312
Västra Göteborg	209	253	473	190	205	401
Västra Hisingen	245	251	514	199	174	386
Örgryte-Härlanda	129	129	262	104	127	236
Östra Göteborg	125	138	270	135	111	248
Elever boende i Göteborg med skola i annan kommun	48	59	112	72	43	116
Göteborg	1707	1831	3624	1510	1557	3134

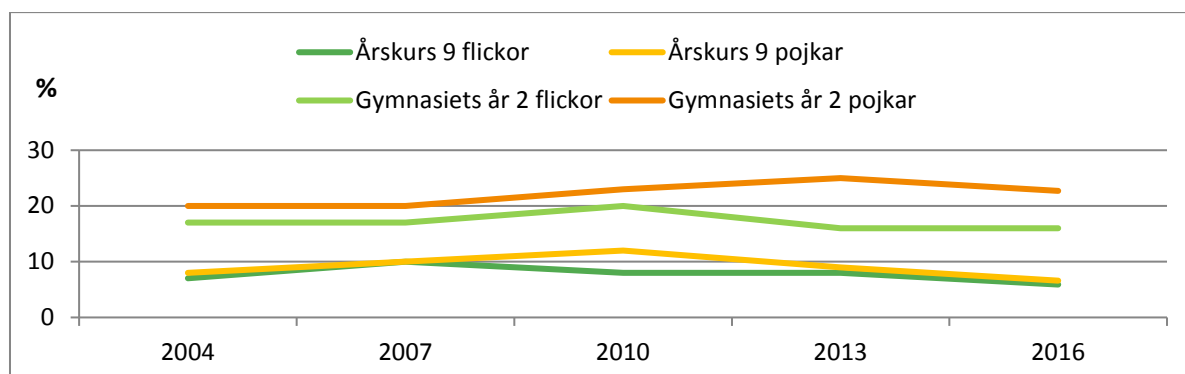
Övergripande om narkotikautvecklingen

CAN gör nationella mätningar varje år. Under hela 2000-talet har andelen elever i årskurs 9 som använt narkotika legat mellan 5 och 10 procent. Under gymnasiets andra år har det jämfört med i årskurs 9 varit minst dubbelt så vanligt att ha erfarenhet av narkotika. I den senaste riksundersökningen 2018 är genomsnittet i årskurs 9 när det gäller narkotikaerfarenhet 7 procent. I gymnasiets år 2 är siffran 16 procent (www.can.se).

I en internationell jämförelse har Sverige en låg andel elever som har narkotikaerfarenhet. ESPAD-studien (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) följer trender i drogutvecklingen bland elever i Europa under det år de fyller 16. Senaste undersökningen genomfördes 2015. Andelen svenska elever som använt narkotika uppgår i ESPAD-studien till 8 procent, vilket är en låg nivå jämfört med i de flesta andra länder. (www.espad.org).

I Göteborg finns bland eleverna uppgifter om andelen med narkotikaerfarenhet sedan 2004. Nedanstående diagram visar utvecklingen över tid och fördelningen mellan flickornas och pojkarnas narkotikaerfarenhet.

Diagram 1. Andelen elever som använt narkotika någon gång, efter kön. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Göteborg. 2004 – 2016.

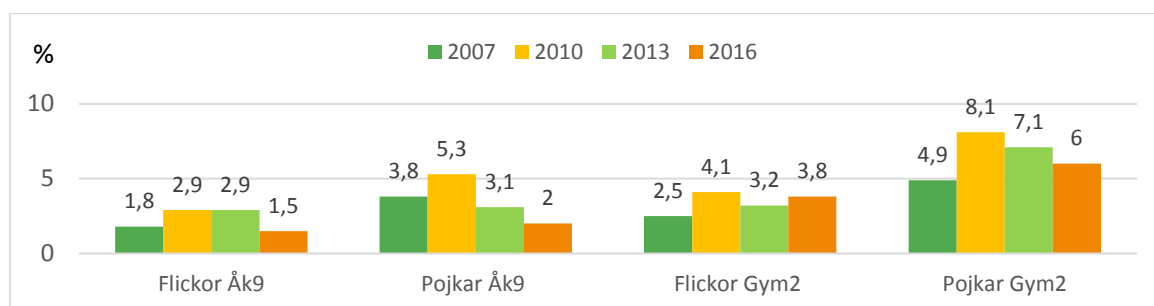

Undersökningarna i Göteborg visar att andelen elever med narkotikaerfarenhet varit på ungefär samma nivå under 2000-talet. I undersökningen 2016 är den totala andelen elever med narkotikaerfarenhet 6,5 procent i årskurs 9 och 19,8 procent i gymnasiets år 2. Det är en marginell nedgång sedan 2013 då siffrorna var 8,0 respektive 20,8 procent. Sedan de högsta värdena uppmättes 2010 har andelen som någon gång använt narkotika minskat med 3 procentenheter i grundskolan och 2 i gymnasiet.

I årskurs 9 har mellan de två senaste undersökningarna flickornas andel minskat från 8 till 6 procent och pojkarnas andel minskat från 9 till närmare 7 procent. I gymnasiets år 2 har pojkarna minskat sin andel från 25 procent 2013 till 23 procent 2016, medan flickorna ligger kvar på samma nivå, 16 procent. Till antalet är det i den senaste undersökningen 101 flickor och 120 pojkar i årskurs 9 som uppger att de använt narkotika någon gång. Motsvarande siffror i gymnasiets år 2 är 242 flickor och 353 pojkar.

I CAN:s undersökningar ställs också frågan om narkotikaanvändning de senaste 30 dagarna. Tidigare undersökningar har visat att de flesta i den här åldern som använt narkotika har gjort det vid ett eller ett par tillfällen. Andelen blir därför betydligt lägre när frågan rör den senaste månaden. Användning senaste månaden är ett mått som ofta används för att ge en indikation på mer regelbunden narkotikaanvändning, en skattning av ett pågående bruk. Framförallt bland niondeklassare får man dock ta med i beräkningen att detta mått kan inkludera dem som har en nyligen gjord debut med narkotika och det behöver därför inte betyda att det rör sig om regelbunden användning (www.can.se).

Diagram 2. Andelen elever som använt narkotika de senaste 30 dagarna, efter kön. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Göteborg. 2007 – 2016.

Göteborgsundersökningarna visar att bland samtliga elever är andelen som använt narkotika de senaste 30 dagarna påtagligt lägre än andelen som använt någon gång. I undersökningen 2016 är det under 2 procent i årskurs 9 och cirka 5 procent i gymnasiets år 2. Det är fler pojkar än flickor som uppger narkotikaanvändning de senaste 30 dagarna, framförallt i gymnasiet. Göteborgseleverna uppger ungefär samma användning av narkotika de senaste 30 dagarna som genomsnittet för riket.

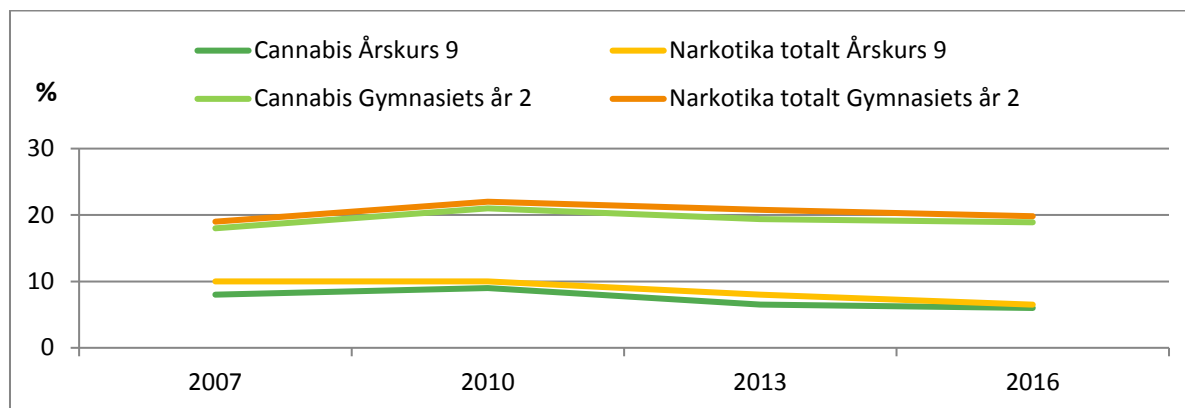
Cannabis är den vanligaste drogen

Cannabis är ett samlingsnamn för hasch och marijuana. Det är en beroendeframkallande drog och studier visar att för de som börjar röka cannabis i unga år är den negativa påverkan störst (WHO-rapport 2016). Läs mer om cannabis i avsnittet *Fakta om cannabis*.

CAN:s nationella undersökningar visar att andelen niondeklassare som använt enbart cannabis bland dem med narkotikaerfarenhet har ökat de senaste åren. När det gäller gymnasieeleverna som använt narkotika är det relativt oförändrat när det gäller vilken typ av narkotika som använts (www.can.se).

I enkäten har eleverna som uppger att de använt narkotika också fått svara på frågan vilken typ av preparat de använt. I figuren nedan jämförs andelen elever som någon gång använt cannabis och de som någon gång använt narkotika. Både de elever som prövat cannabis en gång och de som gjort det många gånger finns med i redovisningen.

Diagram 3. Andelen elever som någon gång använt cannabis (hasch och/eller marijuana) och andel elever som använt narkotika (inklusive cannabis). Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Göteborg. 2007 – 2016.

Även i undersökningarna i Göteborg är cannabis den klart dominerande formen av narkotika som ungdomarna använt. År 2016 är det i årskurs 9 nästan lika stor andel, 6 procent, som uppger att de använt cannabis som den totala narkotikaanvändningen (inklusive cannabis), 6,5 procent. Motsvarande siffra för cannabisanvändning i gymnasiet år 2 är 18,9 procent jämfört med att 19,8 procent av eleverna uppger narkotikaanvändning totalt.

I gruppen som någon gång använt narkotika utgör de som använt cannabis 93 procent i årskurs 9 och 95 procent i gymnasiet. Det har varit möjligt att fylla i flera olika preparat. Men det är få elever som uppger att de använt något annat preparat än cannabis och spice eller liknande rökmixar. Av cannabispreparaten är det främst marijuana som använts, 84 procent i årskurs 9 och 92 procent i gymnasiet år 2, följt av hasch med 53 respektive 41 procent.

Vid en jämförelse mellan undersökningarna 2013 och 2016 har andelen som använt spice eller liknande rökmixar sjunkit från cirka hälften bland dem som har narkotikaerfarenhet till omkring 20 procent i både grundskolan och gymnasiet. Om frågan om spice ställs till samtliga elever är det 1,5 procent i årskurs 9 och 4 procent i gymnasiet år 2 som någon gång har använt preparatet. I senaste undersökningen 2016 är efter cannabis och spice de vanligaste preparaten ecstasy, kokain och amfetamin. I antal är det endast ett fåtal elever som använt de drogerna, speciellt i årskurs 9.

Under senare tid har det framkommit uppgifter om att det blivit allt vanligare med Tramadol i ungdomskretsar som missbrukar andra droger. Polisen varnar för att ungdomar i samband med cannabisköp erbjuds opioiden Tramadol. Det är ett smärtstillande medel som liksom morfin förskrivs av läkare men också finns på illegala marknaden. Det omnämns idag som den vanligaste drogen efter cannabis. Många får en mycket svår abstinens och ångest när de slutar att ta tabletterna. Idag vet vi att Tramadol är extremt beroendeframkallande.

I drogvaneundersökningen 2016 ställdes för första gången frågan om användning av receptbelagda smärtstillande medel utan läkarordination som Tramadol, Citodon, Morfin och Oxycontin. Det är 3 procent i årskurs 9 och nästan 7 procent i gymnasiet år 2 som uppger att de har använt smärtstillande medel utan recept. Läs mer i rapporten Skolelevs drogvanor 2016: <http://socialutveckling.goteborg.se/kk>.

Fakta om cannabis

Utseende och form

Cannabis kommer från en hampaväxt som odlas i stora delar av världen. Antingen framställs marijuana av de torkade växtdelarna eller hasch av kådan som pressas till kakor. Båda röks vanligen i handrullade cigaretter eller i speciella pipor. Ur växten utvinns också cannabisolja som kan doseras i små mängder i tobak eller på cigarettpapper. Spice är syntetiska cannabinoider som sprayas på tobak eller annat rökbart material. Det uppvisar cannabisliknande effekter men är mycket mer koncentrerat och därmed ännu farligare.

Mer beroendeframkallande

Cannabis är beroendeframkallande och studier visar att ju yngre man är när man börjar använda drogen, desto större risk finns det för att utveckla ett beroende (Swift et al. 2008). Det mest verksamma ämnet som framkallar berusning förkortas THC, delta-9-tetrahydrocannabinol. THC-halten varierar mycket, men både marijuana och hasch har under de senaste 30 åren förädlats och är idag mycket starkare än de var förr. Samtidigt som koncentrationen av THC har ökat i cannabis så har mängden CBD, cannabidiol minskat. CBD kan ha en skyddande effekt mot negativa symtom (ElSohly et al. 2015).

THC är fettlösligt och lagras i kroppens fettvävnad, framförallt i hjärnan som består till stor del av fett. Detta gör att cannabis stannar kvar längre i kroppen än andra droger (WHO-rapport 2016). Om man missbrukat ett längre tag, kan det ta 6 till 8 veckor innan kroppen är helt fri från drogen.

Risker och skador

Det finns flera allvarliga hälsorisker med cannabis som är vetenskapligt bevisade. Vid pågående cannabisbruk minskar blodflödet i hjärnan och att den arbetar mindre effektivt. Minne, koncentration, inlärningsförmåga och tankeförmåga försämras under cannabismissbruk. Tonåringar är mer sårbara för den skadliga effekt cannabis har på hjärnans kognitiva funktioner (Pattij et al. 2008).

Den påverkan som cannabis har på hjärnan medför att den psykiska mognaden hos ungdomar och den nödvändiga frigörelsen under tonåren går långsammare. Den bromsar ungdomars intellektuella utveckling och försämrar studieresultaten. De närmaste kan uppleva att den unge förändrar sin personlighet och karaktär (WHO-rapport 2016).

Långvarig daglig användning kan, förutom beroendeutveckling, ge skador i andningsorganen och försämrat immunförsvar. Det finns en koppling mellan cannabisbruk och ökad risk för depression och att utveckla psykotiska symtom eller schizofreni (WHO-rapport 2016).

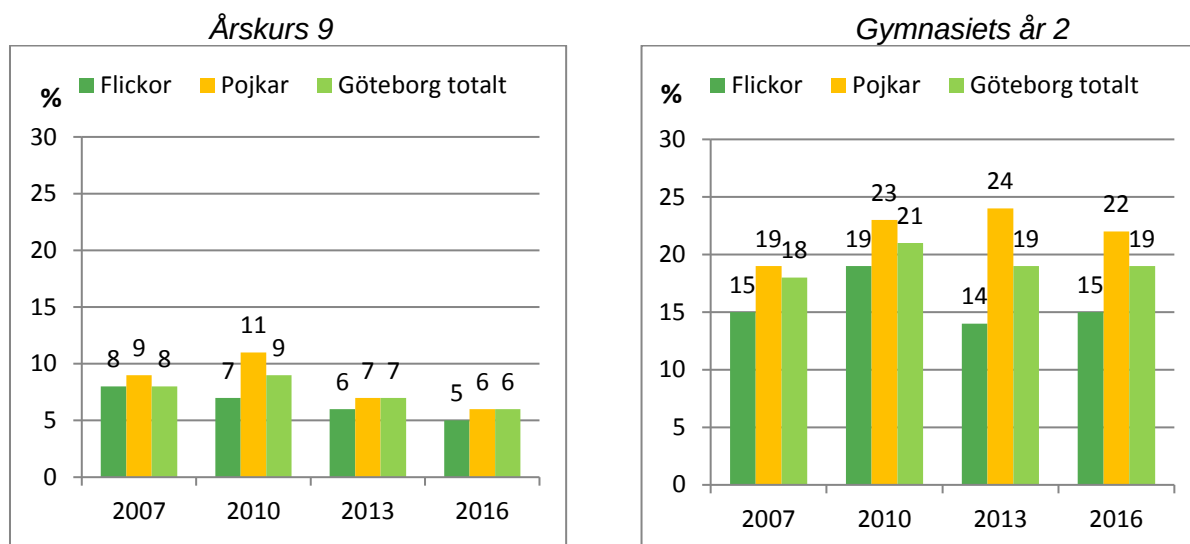
Var kommer cannabisen från?

En del odlar cannabis hemma för eget bruk, det förekommer också större och organiserade odlingar i Sverige för försäljning samtidigt som det finns en omfattande smuggling från andra länder. Att drogen är lätt att komma över tros vara anledningen till att den blivit så vanlig bland ungdomar. I litteratur om droger omnämns lågt pris och god tillgänglighet som de största riskfaktorerna. På nationell nivå är det viktigt med olika åtgärder för en minskad tillgång och bättre tillsyn för att förhindra en ökad droganvändning.

Cannabisanvändning bland eleverna i Göteborg

Drogvaneundersökningar brukar i allmänhet visa att pojkar i större utsträckning än flickor använder cannabis. I diagrammet nedan görs en jämförelse mellan flickor och pojkar när det gäller cannabisanvändning.

Diagram 4 och 5. Andelen elever som använt cannabis (hasch och/eller marijuana), efter kön. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Göteborg. 2007 - 2016.

I undersökningarna i Göteborg är de högsta siffrorna från 2010. Förändringarna har dock inte varit så stora. I 2016 års undersökning är det 6 procent i årskurs 9 och 19 procent i gymnasiets år 2 som använt cannabis någon gång. Det betyder att det i gymnasiet är tre gånger så stor andel jämfört med i grundskolan. Bland gymnasisterna är det en större cannabisanvändning bland pojkarna jämfört med flickorna, 22 respektive 15 procent. Till antalet är det i gymnasiet 343 pojkar och 227 flickor. I årskurs 9 handlar det om 114 pojkar och 90 flickor.

I tabellen nedan visas cannabisanvändningen över tid i stadsdelarna i Göteborg.

Tabell 2. Andelen elever som någon gång använt cannabis (hasch och/eller marijuana), per stadsdel. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. 2007 - 2016.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2007	2010	2013	2016	2007	2010	2013	2016
Angered	9	10	3	8	14	16	11	14
Askim-Frölunda-Högsbo	7	9	7	6	19	21	20	19
Centrum	14	6	7	5	26	28	32	23
Lundby	8	5	6	6	12	21	14	14
Majorna-Linné	15	18	12	14	26	33	33	28
Norra Hisingen	4	5	5	2	13	16	18	14
Västra Göteborg	8	9	7	3	16	16	18	19
Västra Hisingen	8	7	8	3	15	19	17	21
Örgryte-Härlanda	8	11	5	7	18	26	20	21
Östra Göteborg	9	9	8	9	22	15	16	19
Göteborg	8	9	7	6	18	21	19	19

Det är relativt stor skillnad mellan elevernas cannabisanvändning i stadsdelarna. I årskurs 9 finns 2016 de högsta siffrorna i Majorna-Linné, 14 procent och därefter kommer Östra Göteborg, 9 procent. Eleverna anger den lägsta cannabiserfarenheten i årskurs 9 i Norra Hisingen, Västra Göteborg och Västra Hisingen, 2 - 3 procent.

Bland gymnasieeleverna finns de högsta siffrorna 2016 i Majorna-Linné, 28 procent och Centrum, 23 procent, trots att andelarna i dessa stadsdelarna har sjunkit sedan undersökningen 2013 med 5 respektive 9 procentenheter. I Angered, Lundby och Norra Hisingen har gymnasisterna den lägsta användningen med 14 procent.

Bland samtliga svarande elever är det 2016 knappt 3 procent i årskurs 9 och cirka 8 procent i gymnasiet år 2 som anger att de också använt annat narkotikapreparat än cannabis. Det är endast enstaka elever, under en halv procent, i både grundskolan och i gymnasiet som svarar att de enbart använt annan narkotika än cannabis.

Cannabisdebut

Ungdomars hjärnor är särskilt känsliga för den påverkan som cannabis har eftersom hjärnans biologiska mognad fortsätter upp till 25-årsåldern. Studier har visat att de kognitiva funktionerna inte helt återkommer efter att man slutat använda cannabis. Det innebär att om man börjar använda cannabis regelbundet i tidig ålder, riskerar man att få en sänkning av IQ i vuxen ålder (Meier et.al. 2012).

För att få ett mått på tidig debut med cannabis används frågan *Hur gammal var du när du första gången provade marijuana eller hasch?* Gränsen dras vid 13 år eller yngre. Siffrorna har inte varierat så mycket över tid. I riksundersökningarna ligger den tidiga användningen på drygt en procent vilket överensstämmer med resultaten i Göteborg. Om gränsen dras vid 14 år eller yngre är det i riksundersökningarna ungefär 3 - 4 procent som använt cannabis någon gång. Den vanligaste debutåldern hos gymnasieeleverna är 16 till 17 år.

Tabell 3. Andelen elever som debuterat med cannabis vid 13 år eller yngre. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2010 - 2016.

Anges i %	Årskurs 9		Gymnasiet år 2	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
2010	0,8	1,9	0,8	1,6
2013	1,0	1,4	0,7	2,1
2016	1,3	1,0	1,0	1,4

Göteborgsundersökningarna visar att bland pojkarna är nivåerna något högre än bland flickorna förutom vid det senaste mätillfället i årskurs 9. Bland de yngre eleverna finns det dock en tendens till en liten ökning bland flickorna och en liten minskning bland pojkarna. Men de låga andelarna gör att tolkningarna av trenderna blir svåra. Om flickorna och pojkarnas andelar räknas samman är det mycket små skillnader mellan åren. Andelarna är drygt en procent, vilket innebär ett 40-tal elever i årskurs 9 och ett 50-tal elever andra året i gymnasiet.

Antal gånger eleverna använt cannabis

I tidsserien som CAN gör för hela riket kan man se att frekvensen av cannabisanvändningen har ökat de senaste åren. Trenden är att bland de elever som använt cannabis är det fler som använt flera gånger. I början av 90-talet hade hälften av niorna som använt cannabis gjort det endast en gång. Den andelen har numera sjunkit i både grundskolan och i gymnasiet till att utgöra cirka 25 procent av alla cannabisanvändare.

I Göteborgsundersökningen 2016 kan man genom elevernas svar på hur många gånger de använt cannabis få en bild av hur elever fortsätter använda drogen efter ett enskilt tillfälle. En indelning görs mellan flickorna och pojkarna som använt cannabis en gång, 2 – 20 gånger och fler än 20 gånger. Här anges både det faktiska antalet elever och procentandelen av samtliga elever inom parentes.

Tabell 4. Antalet elever/antalet gånger som hasch och/eller marijuana använts, efter kön. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Göteborg. 2016.

	Årskurs 9			Gymnasiet år 2	
	Flickor	Pojkar		Flickor	Pojkar
1 gång	31 (1,8 %)	30 (1,6 %)		68 (4,5 %)	65 (4,2 %)
2 – 20 ggr	43 (2,5 %)	54 (2,9 %)		122 (8,1 %)	196 (12,5 %)
Fler än 20 ggr	17 (1,0 %)	29 (1,6 %)		39 (2,6 %)	79 (5,1 %)

I 2016 års undersökning är det totalt cirka 5 procent av flickorna och cirka 6 procent av pojkarna i årskurs 9 som uppger att de använt cannabis någon gång. I gymnasiet är det totalt 15 procent av flickorna och 22 procent av pojkarna som uppger cannabisanvändning. Av dessa utgör engångsanvändarna nästan 2 procent i grundskolan och drygt 4 procent i gymnasiet. Med andra ord har de flesta som uppger att de använt cannabis gjort det mer än en gång. Framförallt i gymnasiet är det fler pojkarna än flickorna som använt cannabis många gånger.

Tabellen nedan visar hur frekvensen av cannabisanvändningen i Göteborg förändrats över tid sedan 2007.

Tabell 5. Antalet gånger som hasch och/eller marijuana använts. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Göteborg. 2007 - 2016.

Anges i %	Årskurs 9					Gymnasiet år 2			
	2007	2010	2013	2016		2007	2010	2013	2016
1 gång	2,7	1,9	1,8	1,7		5,1	5,0	5,0	4,3
2 – 20 ggr	4,6	5,1	3,6	2,8		8,9	11,6	9,7	10,5
Fler än 20 ggr	1,1	2,1	1,5	1,4		2,8	3,7	4,2	4,1

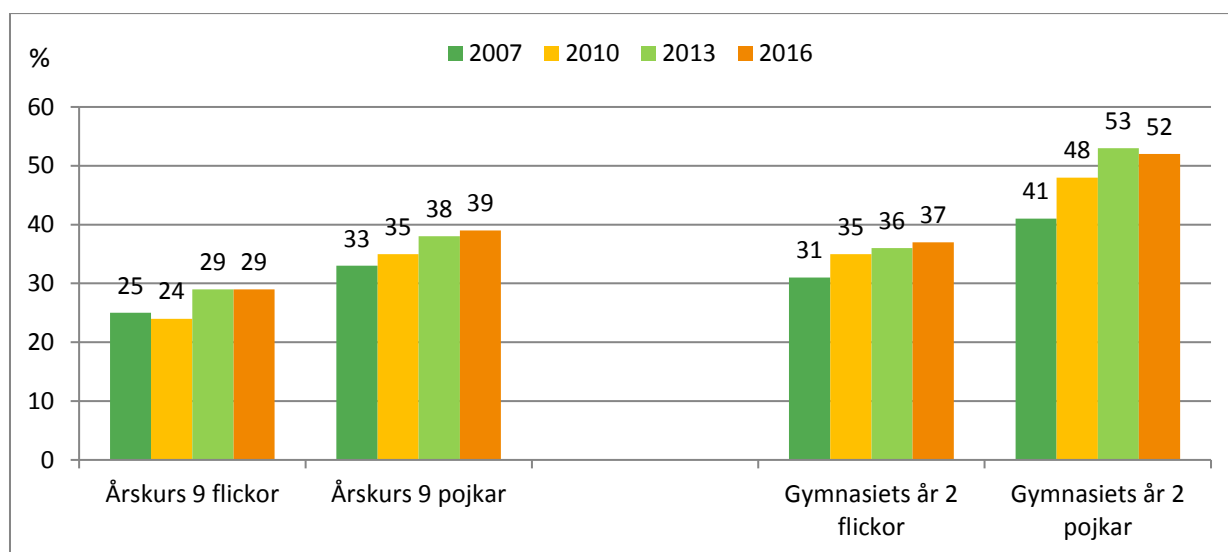
I årskurs 9 sjönk andelen som använt cannabis endast en gång i undersökningen 2010 för att sedan öka igen och utgör 2016 av 29 procent av hela gruppen användare. I gymnasiet har andelen engångsanvändare bland alla som använt cannabis successivt minskat sedan 2007, då den var 30 procent. Idag är den 23 procent. Sammanfattningsvis kan det tolkas som att gruppen frekventa cannabisanvändare har ökat i gymnasiet men inte i grundskolan under åren 2007 - 2016.

Inställningen till cannabis

I CAN:s undersökningar har farlighetsbedömningen av cannabis förskjutits de senaste åren genom att färre uppfattar det som riskabelt att använda några gånger. I jämförelse med alkohol bedöms cannabis fortfarande som farligare av eleverna (www.can.se).

I drogvaneeundersökningarna tillfrågas eleverna om vilken risk, både fysiskt och psykiskt, de tror är förknippad med användningen av olika droger. Här används frågan *Hur stor risk tror du det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de provar marijuana eller hasch 1 - 2 gånger?*

Diagram 6. Andelen elever som tror att det är liten eller ingen risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de provar marijuana eller hasch 1 - 2 gånger, efter kön. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Göteborg. 2007 – 2016.

I Göteborgsundersökningarna visas samma trend som i riket att inställningen till risken med att använda cannabis har förändrats över tid. Framförallt i gymnasiet och bland pojkarna är det fler som tror att det är ingen eller liten risk att använda cannabis ett par gånger. I de senaste undersökningarna är det över hälften bland gymnasiepojkarna som tror att det är liten eller ingen risk. Andelen har successivt ökat sedan 2007, men låg på ungefär samma nivå i de två senaste undersökningarna. Bland gymnasieflickorna finns det också en förändrad syn på cannabis även om den inte är lika tydlig som bland pojkarna. Även i grundskolan syns sedan 2007 en viss förskjutning i synen på cannabis, främst bland pojkarna.

I 2016 års undersökning ställs för första gången samma fråga när det gäller risken vid användning av marijuana eller hasch varje helg. I årskurs 9 är det 13 procent, 17 procent bland pojkarna och 9 procent bland flickorna som tror att det är ingen eller liten risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt om de använder marijuana eller hasch varje helg. De motsvarande siffrorna i gymnasiet är 10 procent bland flickorna och 22 procent bland pojkarna, totalt 17 procent. I antal är detta 485 elever i årskurs 9 och 527 elever i gymnasiets andra år som tror att det är ofarligt att använda cannabis varje helg. I båda årskurserna är det dubbelt så många pojkar som flickor.

I undersökningarna sedan 2007 finns frågan *Har du någon gång haft lust att prova narkotika?* I årskurs 9 märks ingen skillnad över åren. Bland gymnasisterna är det en liten förskjutning åt att fler uppger att de skulle ha lust att prova narkotika, från 19 procent 2007 till 22 procent 2016.

Tillgängligheten av cannabis

Ett mått på tillgängligheten av cannabis brukar vara att undersöka hur många elever som tror att de på ett dygn kan få tag på cannabis. I de två senaste undersökningarna ställs frågan, *Kan du få tag på hasch/marijuana inom 24 timmar (från och med nu)?* I undersökningarna 2007 och 2010 svarade eleverna på frågan om de tyckte det var *ganska och mycket lätt* att få tag på hasch eller marijuana inom 24 timmar. Andelarna elever som svarade ja 2007 och 2010 blev betydligt större, men eftersom frågan då var annorlunda ställd blir inte svaren jämförbara.

Tabell 6. Andelen elever som tror att de kan få tag på marijuana eller hasch inom ett dygn. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Göteborg. 2013 – 2016.

	Årskurs 9			Gymnasiets år 2	
Stadsdel	2013	2016		2013	2016
Angered	18	13		32	28
Askim-Frölunda-Högsbo	16	20		37	32
Centrum	23	14		48	35
Lundby	24	13		33	31
Majorna-Linné	27	24		43	46
Norra Hisingen	18	10		38	33
Västra Göteborg	22	12		35	34
Västra Hisingen	20	11		30	33
Örgryte-Härlanda	17	17		35	37
Östra Göteborg	21	16		35	32
Göteborg	20	14		36	34

I senaste undersökningen uppger 14 procent i årskurs 9 att de kan få tag i hasch eller marijuana inom 24 timmar, 13 procent av flickorna och 15 procent av pojkarna. I gymnasiets år 2 har andelen stigit till 34 procent, 27 procent av flickorna och 40 procent av pojkarna. Jämfört med svaren 2013 har andelarna sjunkit med 6 procentenheter i årskurs 9 och 2 procentenheter i gymnasiet.

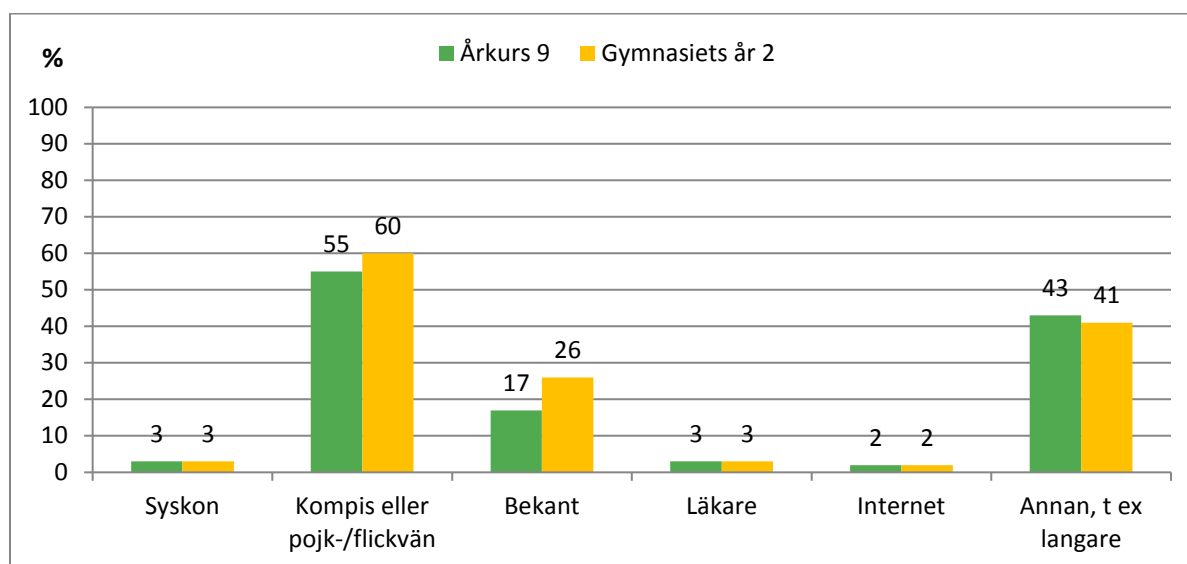
Vid en jämförelse mellan stadsdelarna svarar eleverna bosatta i Majorna-Linné både på grundskole- och gymnasienivå i störst utsträckning att de lätt kan få tag på cannabis. Andelarna i tabellen överensstämmer relativt väl med mönstret för den faktiska användningen, även om den är betydligt lägre.

Eleverna får också svara på frågan om de erbjudits att prova eller köpa narkotika. Det finns inte samma fråga specifikt om cannabis. Det är 22 procent i grundskolan och 40 procent i gymnasiet som anger att de erbjudits att prova eller köpa narkotika, ganska jämnt fördelat mellan flickorna och pojkarna. Det är med andra ord betydligt fler ungdomar som både menar att de kan få tag på cannabis snabbt och som erbjuds prova eller köpa narkotika, än som verkligen använder det. Det visar i vilken utsträckning narkotika finns i ungdomarnas miljöer.

Hur eleverna får tag på narkotika/cannabis

Eleverna har fått ange från vem eller vilka de har fått tag på narkotikan. Frågan är inte ställd specifikt om cannabis. Resultatet år 2016 liknande det som visats i tidigare undersökningar och överensstämmer med uppgifterna i riket. Det har varit möjligt att uppge flera svarsalternativ.

Diagram 7. Från vem eller vilka har eleverna fått tag på narkotika. Anges procentuellt av dem som använt narkotika. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Göteborg. 2016.

Svarsmönstren när det gäller anskaffningskällor är liknande i grundskolan och i gymnasiet. En majoritet av eleverna i båda årskurserna har svarat att de får narkotikan från en kompis eller pojk-/flickvän, 55 respektive 60 procent. Det näst vanligaste sättet är att få narkotika via en langare, 43 respektive 41 procent eller via en bekant, 17 och 26 procent. Få elever uppger att de får narkotikan via internet.

CAN:s riksundersökning visar att eleverna som använt narkotika mer frekvent tenderar att i större utsträckning uppge langare och internet som anskaffningsalternativ. CAN gör tolkningen att det är främst de frekventa narkotikaanvändarna som skaffar narkotikan från ursprungskällan och för den vidare till andra ungdomar med mindre omfattande narkotikaerfarenheter (www.can.se).

Cannabiserfarenhet och andra riskbeteenden

Det är vanligt att samma person har flera riskbeteenden. En riskabel livsstil inom ett område hänger ofta ihop med riskfaktorer inom ett annat område (Tengström 2013). CAN:s sammanställningar visar att bland de elever som uppger användning av en substans förekommer i högre grad även annan substansanvändning jämfört med samtliga elever i årskursen. Samtidigt är det svårt att veta vilket beteende som föregår det andra (www.can.se).

I tabellerna nedan visas sambandet mellan cannabiserfarenhet och bruk av alkohol och tobak samt tidig debut när det gäller alkohol. En jämförelse görs mellan de elever som använt cannabis och samtliga elever.

Tabell 7. Andelen elever som uppger andra riskbeteenden bland dem med cannabiserfarenhet i jämförelse med samtliga elever. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Göteborg. 2016.

Anges i %	Årskurs 9		Gymnasiets år 2	
	Använt cannabis	Samtliga elever	Använt cannabis	Samtliga elever
Intensivkonsumtion av alkohol någon gång per månad eller oftare*	37	7	55	26
Berusningsdebut vid 13 år eller yngre	23	4	20	7
Röker och/eller snusar	58	12	67	30

*Intensivkonsumtion innebär att vid samma tillfälle/ minst en gång i månaden dricka motsvarande mängd alkohol som en flaska vin eller fyra burkar starköl.

Tabellen ovan visar att bland eleverna i årskurs 9 som använt cannabis är det fem gånger vanligare att man också berusningsdricker jämfört med samtliga elever (cannabisanvändarna inkluderade). I gymnasiet år 2 finns i gruppen som använt cannabis dubbelt så stor andel som berusar sig ofta jämfört med samtliga elever. Det är också en större andel elever bland cannabisanvändarna som har en tidig berusningsdebut jämfört med samtliga elever, nästan sex gånger så stor i årskurs 9 och tre gånger så stor i gymnasiet andra år. Tabellen visar också att det i årskurs 9 blir nästan fem gånger så vanligt att använda tobak bland cannabisanvändare än i hela elevgruppen. I gymnasiet är motsvarande andel drygt den dubbla. Det är tydligt att riskbeteenden förstärker varandra och att tidig berusningsdebut är en riskfaktor.

Om tobaks- och intensivkonsumtionen av alkohol tas som utgångspunkt är det i årskurs 9 cirka fem gånger vanligare bland dessa konsumenter att använda cannabis än bland samtliga elever. I gymnasiet blir det ungefär dubbelt så vanligt. Bland eleverna som berusat sig tidigt syns ett tydligt samband med andra riskbeteenden. I den gruppen är det nio gånger större andel som har använt narkotika.

Risk- och skyddsfaktorer inom olika områden

Det kan vara svårt att tidigt upptäcka cannabisanvändning hos ungdomar som i början inte är speciellt omfattande. De negativa kognitiva konsekvenserna uppträder först efter en tids användning och ett beroende utvecklas efter hand. Kunskapen om vilka risk- och skyddsfaktorer som påverkar cannabisanvändning är därför viktig för att tidigt kunna förstå riskerna för vissa ungdomsgrupper. Effektiva alkohol- och drogförebyggande insatser handlar om att påverka viktiga risk- eller skyddsfaktorer (Tengström 2013).

Forskningen inom preventionsområdet har under de senaste årtiondena handlat om vilka risk- och skyddsfaktorer som ökar respektive minskar risken för alkohol- och narkotikamissbruk, men även till exempel psykisk ohälsa och kriminalitet. Faktorerna är ofta desamma för olika typer av problem och många studier visar att olika problembeteenden ofta förekommer hos samma person. På samma sätt kan insatser mot ett problembeteende ge effekter på andra (Andreasson m.fl. 2008).

Definitionen av risk- och skyddsfaktorer beskrivs som attityder, förmågor, föreställningar och beteenden som bedöms påverka uppkomsten av problem. Det är både ungdomens individuella förutsättningar och omständigheter i omgivningen som påverkar utgången. Det går oftast inte att påvisa något kausalt samband mellan en enskild riskfaktor och

cannabisanvändning eftersom det handlar om komplexa livssituationer. Enstaka riskfaktorer har i allmänhet en begränsad betydelse, men ett ökat antal leder till en ökad risk. Riskfaktorerna gör att sannolikheten ökar för att en ungdom eller grupp med ungdomar ska använda cannabis men det behöver inte betyda att alla i en grupp eller att en speciell ungdom gör det (Tengström 2013).

I många fall kan inte riskfaktorerna påverkas utan skyddande faktorer eller insatser måste tillföras. De faktorerna kan fungera som en sköld mot konsekvenser av att befinna sig i riskzonen. Med andra ord kan en person ha ett antal riskfaktorer som ger en viss sannolikhet för cannabisanvändning men vid tillförande av skyddsfaktorer minskar denna sannolikhet trots att riskfaktorerna inte har ändrats (Tengström 2013).

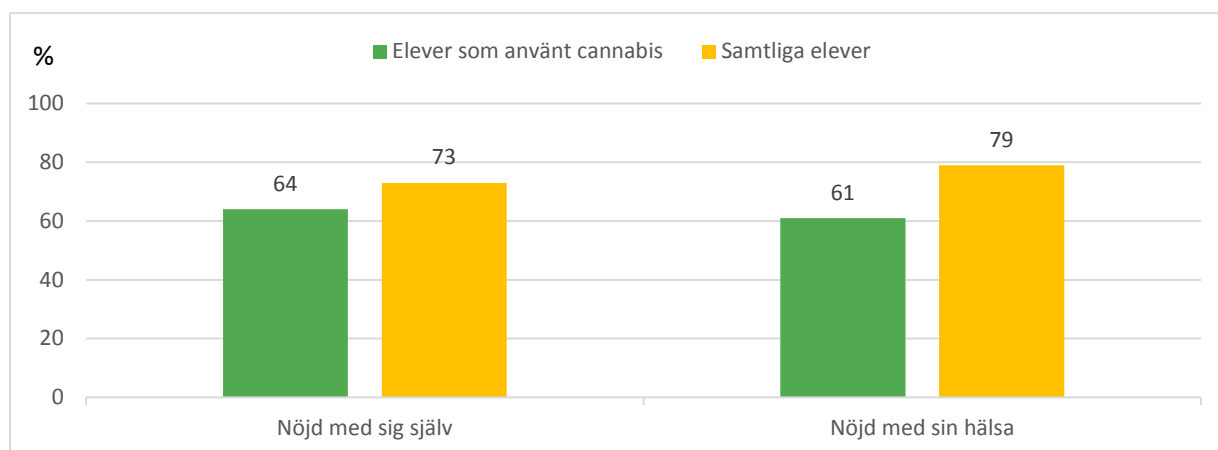
I familjen överförs en mängd kulturella mönster, som attityder, förväntningar och normer, vilka har stor betydelse under uppväxten. Exempel på riskfaktorer är olika typer av brister i familjen, när det gäller anknytning, uppfostran eller tillsyn. Samtidigt utgör familjen den faktor som skyddar bäst mot missbruk, om den känslomässiga kontakten är god och det finns tydliga gränser. I skolan utgörs de främsta skyddande faktorerna av ett gott skolklimat och att eleverna trivs och har framgång i skolan. En faktor är skyddande om den i första hand stärker banden mellan människor och i andra hand skapar tydliga regler för ett beteende (Sundell & Forster 2005).

I följande avsnitt om risk- och skyddsfaktorer rörande individen, familjen, skolan, kamraterna och bostadsområdet visas sambanden för niorna i undersökningen 2016. Då grundskolan är obligatorisk ger underlaget i årskurs 9 en bättre helhetsbild av cannabisanvändningens påverkan. De mest tydliga sambanden när det gäller frågor rörande familjen och skolan återfinns hos de yngre eleverna. Svaren från elevgruppen som anger att de någon gång använt cannabis jämförs med samtliga elever, där de som använt cannabis är inkluderade. I vissa fall jämförs gruppen som uppger att de använt cannabis mer än 20 gånger med hela elevgruppen.

Individen

Det är svårt att dra gränsen för vad som kan betraktas som en riskfaktor hos individen. Många av risk- och skyddsfaktorerna berör sociala förhållanden runt barnet eller den unge och dessa samspelar till stor del med egenskaper hos individen. I forskningen nämns det ofta att hos barn med extra sårbarhet, som också växer upp i en negativ miljö, finns det en ökad risk för att utveckla problem (Andershed 2005). Riskfaktorer, som trots allt brukar knytas till själva individen och som har visat på ett samband med droganvändning, är till exempel aggressivitet, impulsivitet och depression. Dessutom beskrivs ofta en grupp som "sensationssökare", speciellt bland pojkar (Gunnarsson 2012). En fråga i droganeundersökningen som kan kopplas till individen är hur eleverna uppfattar sig själv och sin egen hälsa.

Diagram 8. Andelen elever som uppger att de är nöjda med sig själv och med hälsan bland dem som använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

Bland de elever som använt cannabis någon gång är det en mindre andel som anger att de är nöjda med sig själv, 64 procent jämfört med 73 procent bland samtliga elever. Likaså är det procentuellt färre i användargruppen, 61 procent som uppger att de är nöjda med sin hälsa jämfört med 79 procent bland samtliga elever.

Skolan

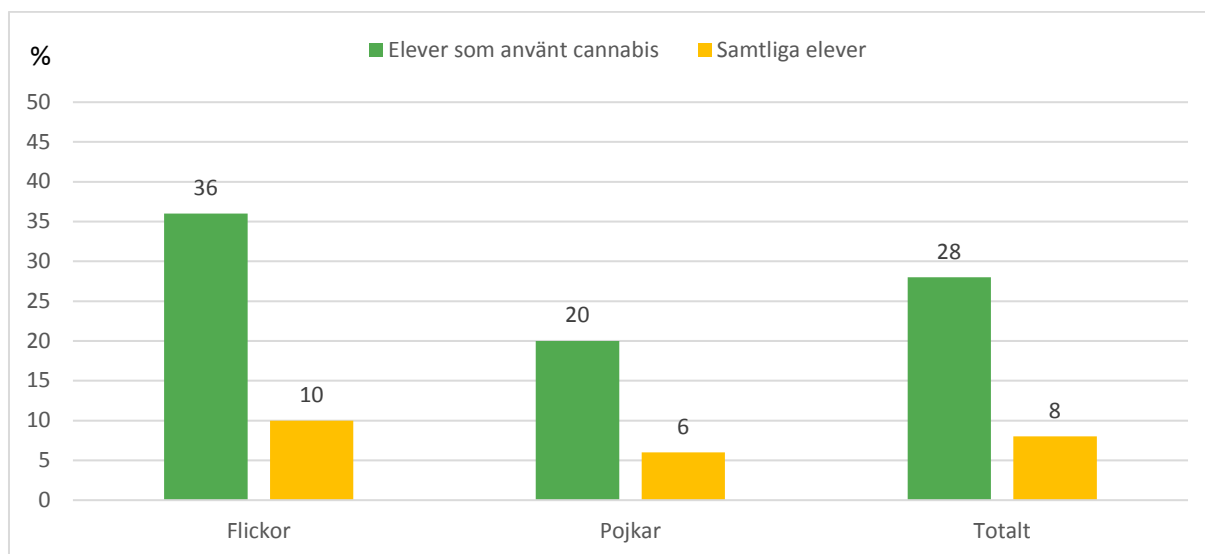
En väl fungerande skola utgör en viktig skyddsfaktor för barns och ungdomars psykiska hälsa. Skolans lärande kärnuppdrag och det förebyggande arbetet samspelar och förstärker varandra. Ett gott skolklimat och en trygg inlärningsmiljö ger skolan bättre förutsättningar att förmedla kunskap. Framgång i skolan är en viktig skyddsfaktor och centralt för att klara skolans mål är trivsel och arbetsro. Elever som misslyckas i skolan löper större risk att hamna utanför och använda droger (Andreasson m.fl. 2008).

Skolk

Regelbundet skolk är en riskfaktor som i olika undersökningar visar på starkt samband med andra riskbeteenden och skolmisslyckande. Om en skola har många skolkande elever är det ofta ett tecken på att eleverna inte trivs och att det finns problem till exempel med droger. Upprepat skolk måste ses som en larmsignal och insatser för att motverka skolk är viktiga förebyggande åtgärder (Andreasson m.fl. 2008). Många skolor har på senare år goda erfarenheter av att göra insatser för att öka skolnärvaron och tidigt fånga upp skolkande barn och ungdomar.

Mellan undersökningarna 2007 och 2016 har andelen skolkande elever i årskurs 9 minskat från 17 till 10 procent bland flickorna och från 14 till 6 procent bland pojkarna. Även i gymnasiets andra år har andelen skolkande elever väsentligt minskat. Definitionen för regelbundet skolk dras vid 2 till 3 gånger i månaden eller oftare och det är elevernas egna svar som ligger till grund för siffrorna. Nedan har eleverna i årskurs 9 som använt cannabis någon gång jämfört med samtliga elever satts i relation till om de skolkar ett par gånger i månaden eller oftare.

Diagram 9. Andelen elever som uppger att de skolkar ett par gånger i månaden eller oftare bland dem som använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

Bland de elever som använt cannabis någon gång finns det en betydligt större andel elever som också skolkar två gånger i månaden eller oftare jämfört med samtliga elever. Framförallt märks det bland flickorna, 36 procent bland flickor med cannabiserfarenhet anger att de skolkar jämfört med 10 procent bland samtliga flickor (cannabiserfarna inkluderade). För pojkarna är motsvarande siffror 20 respektive 6 procent. Totalt blir det 28 procent i gruppen som använt cannabis jämfört med 8 procent bland samtliga elever. Om gruppen som använt cannabis 20 gånger eller mer studeras ökar andelen som skolkar två gånger i månaden eller oftare till 37 procent.

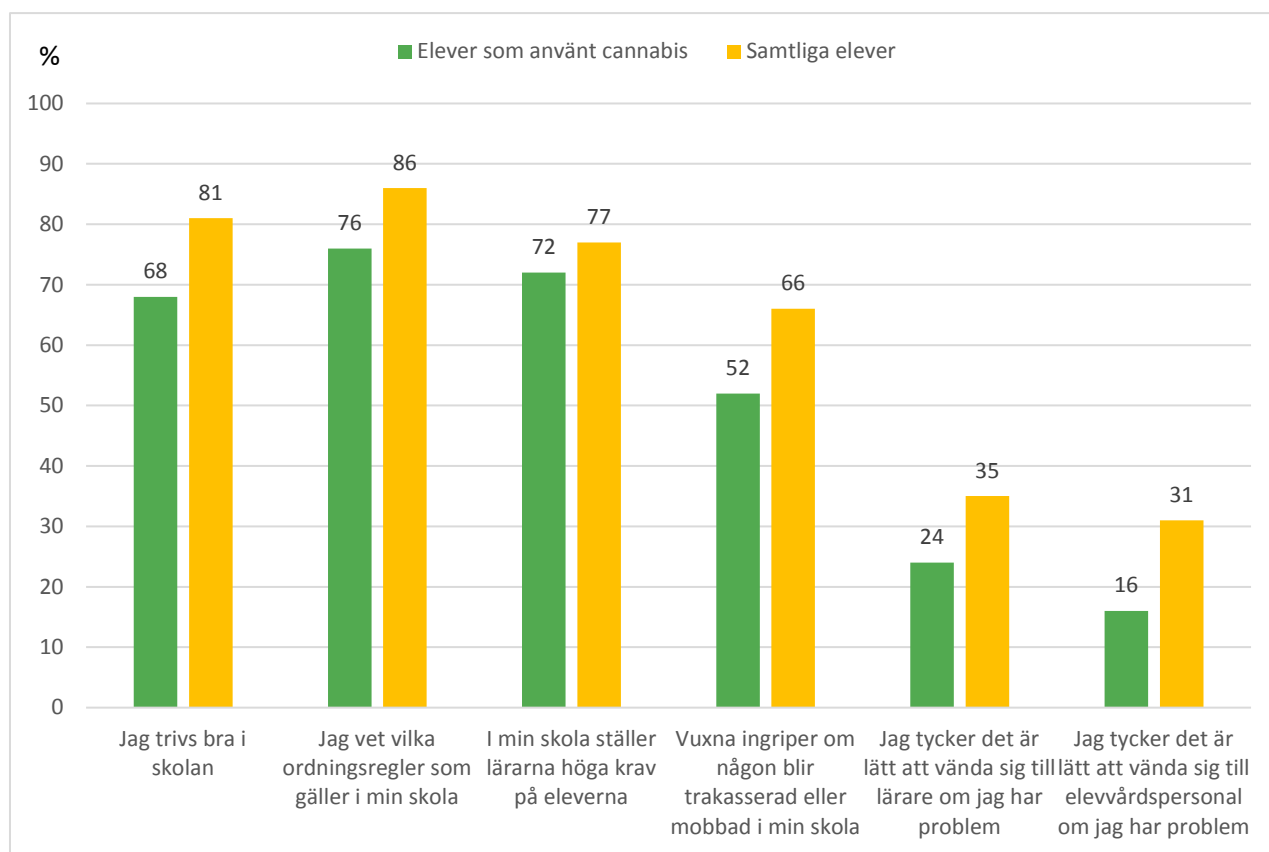
Struktur och ordning samt trivsel i skolan

Eleverna har fått uppge om de trivs i skolan. Begreppet skoltrivsel kan sägas innefatta elevens hela skolsituation, även umgänget med kamraterna på rasterna.

Viktiga delar i lärarledarskapet är att skapa struktur och ordning, trygghet i klassrummet och ha tydliga förväntningar på eleverna. En trygg inlärningsmiljö och social och emotionell kompetens hos eleverna kan innebära att vardagskonflikter med och mellan eleverna kan hanteras på ett sätt som innefattar både värme och struktur (Sundell & Forster 2005). Eleverna har svarat på några frågor som kan kopplas till ordning och trygghet i skolan.

Ytterligare ett mått på tryggheten i skolan är om eleven vid problem lätt kan vända sig till en lärare eller någon elevvårdspersonal. I diagrammet nedan jämförs elevgruppen som någon gång har använt cannabis med samtliga elever (cannabiserfarna inkluderade) när det gäller deras svar på olika påståenden om förhållandena i skolan.

Diagram 10. Andelen elever som uppger olika förhållanden i skolan samt om de trivs i skolan bland dem som använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

De allra flesta eleverna uppger att de trivs bra i skolan, totalt sett 81 procent i årskurs 9. I de senaste undersökningarna har andelarna som uppger att de trivs bra i skolan minskat något. Det är något fler flickor än pojkar som anger dålig trivsel i skolan. År 2016 är det bland samtliga elever 6 procent som anger att de trivs dåligt. En grupp på drygt 10 procent anger att de varken trivs bra eller dåligt. Bland de elever som uppger att de använt cannabis någon gång är det en lägre andel som trivs i skolan, 68 procent. Om en uppdelning görs mellan flickor och pojkar är det betydligt vanligare att flickorna som använt cannabis inte trivs i skolan. I gruppen som använt cannabis mer än 20 gånger är det 18 procent som inte trivs i skolan.

Majoriteten av eleverna svarar att påståendena om ordning och struktur i skolan stämmer ganska eller mycket bra. Merparten känner till vilka ordningsregler som gäller och drygt tre fjärdedelar tycker att lärarna ställer höga krav. Det är bland samtliga elever jämförelsevis en lägre andel som anser att vuxna inte ingriper när någon blir trakasserad eller mobbad, 66 procent. I gruppen som använt cannabis någon gång är det 76 procent som känner till vilka ordningsregler som gäller, 72 procent tycker att lärarna ställer höga krav och 52 procent anger att någon ingriper vid trakasserier.

Något fler flickor än pojkar bland dem som använt cannabis liksom bland samtliga elever anger att de tycker att de vet ordningsreglerna och att lärarna ställer höga krav på eleverna medan fler pojkar än flickor tycker att vuxna ingriper om någon blir trakasserad eller mobbad.

Läraren spelar otvivelaktigt en stor roll för elevernas psykiska och sociala utveckling och är en viktig vuxen som finns i elevernas närhet. Genom elevhälsans personal kan dialogen med eleverna utvecklas och ungdomarna få hjälp att förändra ohälsosamma levnadsvanor. När

det gäller att kunna vända sig till antingen en lärare eller elevvårdspersonal på skolan om man får problem fördelar sig samtliga elevers svar ganska jämt på de tre svarsalternativen; mycket eller ganska lätt, varken lätt eller svårt och mycket eller ganska svårt. Bland eleverna med cannabiserfarenhet svarar procentuellt betydligt färre att de tycker det är lätt att vända sig till någon vuxen i skolan. Det är 24 procent som tycker att det är lätt att prata med en lärare och 16 procent som tycker att det lätt att prata med elevvårdspersonalen. Pojkarna tycker att det är lättare att vända sig till skolpersonalen om man får problem än flickorna, vilket gäller för både de som har cannabiserfarenhet och samtliga pojkar.

Familjen

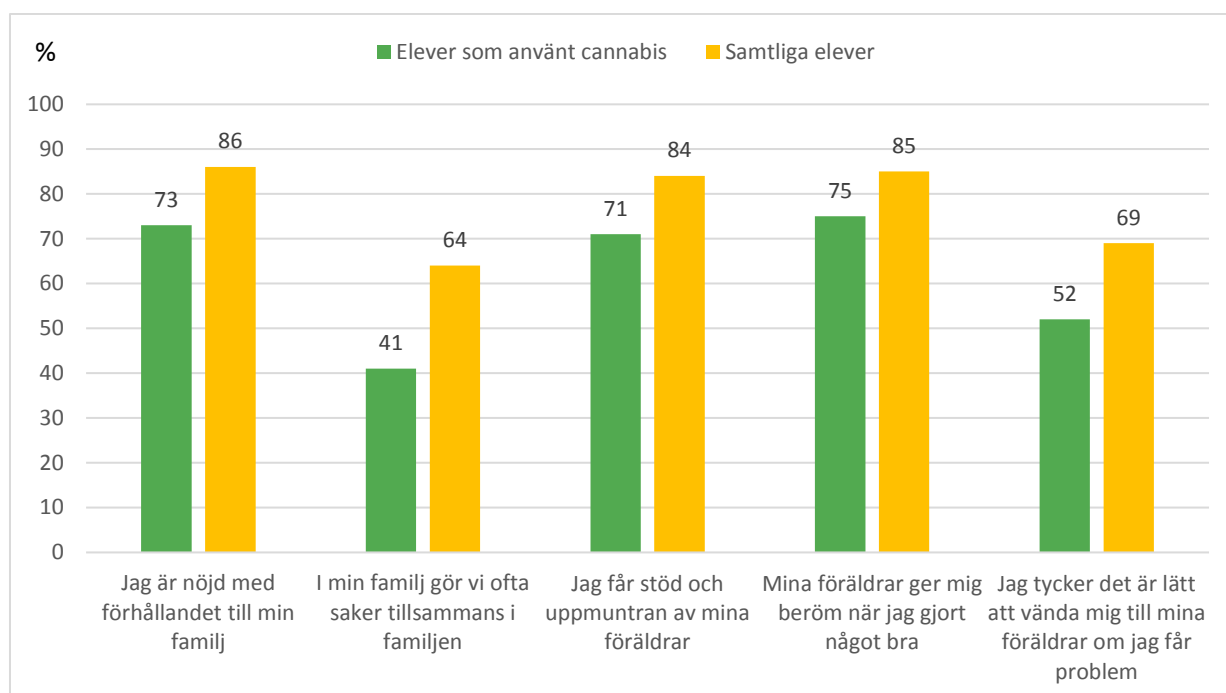
Föräldrars sätt att vara har en stor påverkan på tonåringar. Till exempel kan föräldrarnas förhållningssätt till droger vara avgörande för hur tonåringen hanterar droger. Enligt forskningen vinner föräldrar på att vara tydliga med var de själva står och prata med sina tonåringar om alkohol och droger. Enbart kontroll och utfrågning är inte det bästa sättet för att få kunskap om till exempel barnets fritid och kamrater. En god relation ger bättre förutsättningar för att barnet själv ska vilja berätta om sitt liv (Andreasson m.fl. 2008). I det följande avsnittet om familjen redovisas elevsvar från årskurs 9.

Relationen är viktig

God familjesammanhållning är en viktig skyddsfaktor. Det förutsätter att tid finns för samvaro i familjen och att det är ett gott samspel mellan barn och föräldrar. Om man som ung är nöjd med förhållandet till familjen, tycker att man gör saker tillsammans och kan vända sig till sina föräldrar om man har problem, ses det som ett mått på anknytningen i familjen (Bremberg 2004).

Eleverna får i drogvaneundersökningen ta ställning till olika påståenden som rör relationen i familjen. I diagrammet jämförs elever som använt cannabis någon gång med samtliga elever.

Diagram 11. Andelen elever som anser att olika påståenden om familjeförhållandena stämmer bland dem som använt cannabis någon gång jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

I den senaste undersökningen visas att eleverna i allmänhet är nöjda med förhållandet till sin familj. Det är 86 procent, 84 procent av flickorna och 88 procent av pojkarna som uppger att de är nöjda eller mycket nöjda. När en jämförelse görs över tid så har andelen elever som anser att de är nöjda med förhållandet till familjen ökat. År 2007 var det 79 procent bland samtliga elever. I den senaste undersökningen visas att eleverna med cannabiserfarenhet är mindre nöjda med relationen till familjen, 73 procent.

Totalt anger 64 procent av eleverna att man ofta gör saker tillsammans i familjen, 66 procent av flickorna och 63 procent av pojkarna. Det är en relativt stor skillnad jämfört med gruppen elever som använt cannabis någon gång, 41 procent.

En viktig skyddsfaktor under uppväxten är att barn och unga får stöd och uppmuntran av föräldrarna. Bland samtliga elever är det 84 procent som uppger att de får stöd och uppmuntran hemma och 85 procent får beröm om de gjort något bra. Motsvarande siffror i elevgruppen som använt cannabis är lägre, 71 respektive 75 procent.

Ett annat mått på relationen i familjen är hur lätt eleverna känner att det är att vända sig till föräldrarna eller de vuxna de bor hos om de får problem. Av samtliga eleverna är det 69 procent som tycker att det är ganska eller mycket lätt att vända sig till föräldrarna eller de vuxna de bor hos, något fler pojkar än flickor. Det är 52 procent bland eleverna med cannabiserfarenhet.

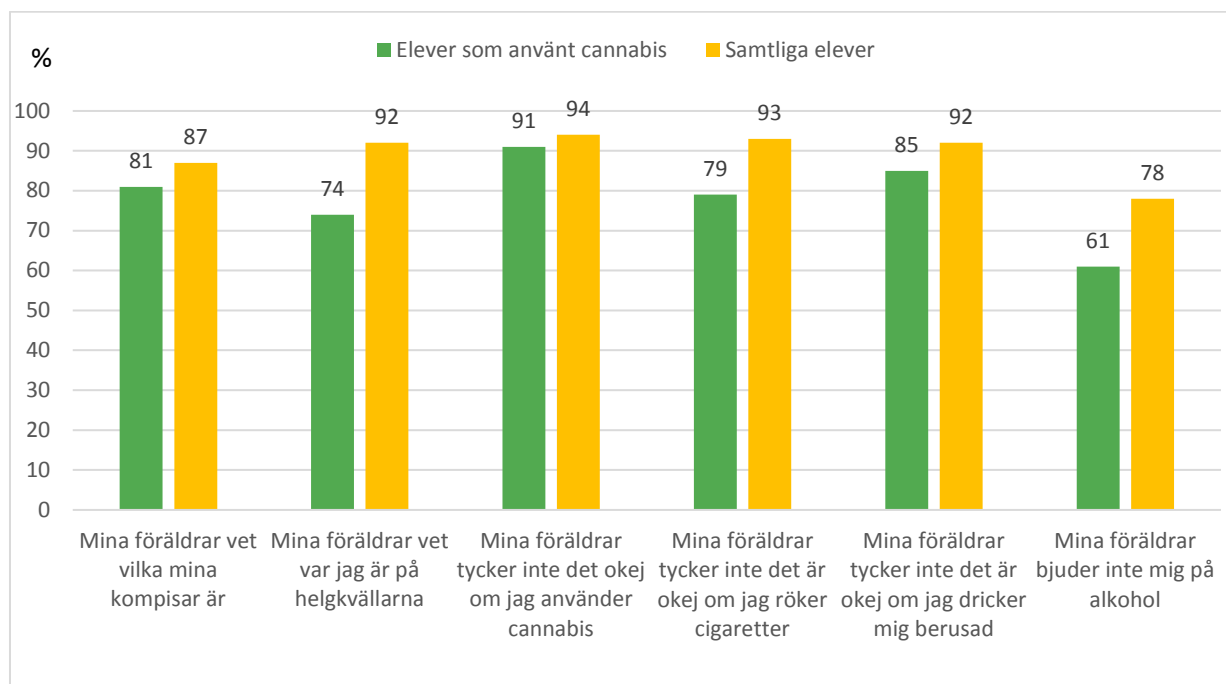
Gränssättning

En viktig del i fostran är föräldrars förmåga att sätta gränser. I drogvaneundersökningen ställs också frågor som berör gränssättning. Eleverna får svara på om föräldrarna vet vilka kamraterna är och var ungdomen är på helgkvällarna (Andreasson m.fl. 2008).

Föräldrarnas inställning när det gäller ungdomars droganvändning har stor betydelse. Framförallt brukar drogvaneundersökningar visa att ungdomar som bjuds på alkohol av sina föräldrar dricker mer än ungdomar som har föräldrar som är restriktiva när det gäller ungdomsdrickande (www.can.se).

Eleverna får svara på frågan om de blir bjudna på alkohol de senaste 12 månaderna av sina föräldrar/vårdnadshavare. I diagram 12 redovisas de som uppger att de *inte* blir bjudna på alkohol. Föräldrarnas förhållningssätt mäts också genom frågorna om eleven tror att det är okej eller inte okej för föräldrarna att ungdomen använder cannabis, röker cigaretter och dricker sig berusad. Svaren från eleverna som har använt cannabis jämförts med samtliga elevers svar på frågorna om föräldrarnas kunskap och inställning.

Diagram 12. Andelen elever som anser att olika påståenden om föräldrarnas gränssättning och inställning till droger stämmer bland dem som använt cannabis någon gång jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

Överlag känner föräldrarna till de allra flesta kompisarna som deras son eller dotter umgås med. Om svarsalternativen alla och de allra flesta kompisarna slås samman blir andelen 87 procent bland samtliga elever, 91 procent bland flickorna och 84 procent bland pojkarna. Bland eleverna som använt cannabis någon gång är siffran 81 procent.

Det vanligaste är att föräldrarna vet var ungdomarna befinner sig på helgkvällarna. Om svarskategorierna *föräldrarna vet alltid* och *föräldrarna vet för det mesta* räknas samman är det totalt 92 procent av eleverna som anger det. En viss ökning syns över åren när det gäller föräldrarnas kunskap om var ungdomen befinner sig på helgkvällarna. För flickornas del har andelen ökat med 9 och för pojkarnas del med 12 procentenheter sedan 2007. Det är ett tecken på att föräldrar idag har mer kontroll över vad ungdomarna gör och därmed kan förhindra eventuella riskbeteenden. Bland eleverna som använt cannabis blir det en mindre andel som anger att föräldrarna känner till var eleven är på fredags- och lördagskvällar, 74 procent.

Eleverna svarar på tre påståenden som rör om föräldrarna tycker det är okej eller inte okej att ungdomen använder cannabis, röker cigaretter eller dricker sig berusad. De allra flesta föräldrarna tycker att det inte är okej att använda cannabis, skillnaden blir inte så stor, 91 procent bland dem som använt cannabis och 94 procent bland samtliga elever. Skillnaden blir större när det gäller tobaksrökning, då 79 procent bland de cannabiserfarna eleverna anger att föräldrarna inte tycker det är okej jämfört med 93 procent bland samtliga elever. Det är 85 procent bland dem som använt cannabis, jämfört med 92 procent bland samtliga elever, som anger att föräldrarna inte tycker att det är okej att ungdomen dricker sig berusad.

Vi vet att berusningsdrinkande ökar successivt ju mer tillåtande föräldrarna är med att bjuda på alkohol hemma. Om elevgruppen som får mer än enstaka glas jämförs med gruppen som aldrig blir bjuden på alkohol hemma är andelen nästan åtta gånger större när det gäller intensivkonsumtion av alkohol och sex gånger större andel har använt narkotika. Om de cannabiserfarna eleverna jämförs med samtliga elever när det gäller frågan om att bli bjuden

på alkohol hemma blir skillnaden relativt stor. Andelarna som anger att de *inte* blivit bjudna på alkohol bland dem som använt cannabis är 61 procent jämfört med 78 procent bland samtliga elever. I gruppen som använt cannabis mer än 20 gånger är det hälften av eleverna som uppger att de *inte* blivit bjudna på alkohol hemma.

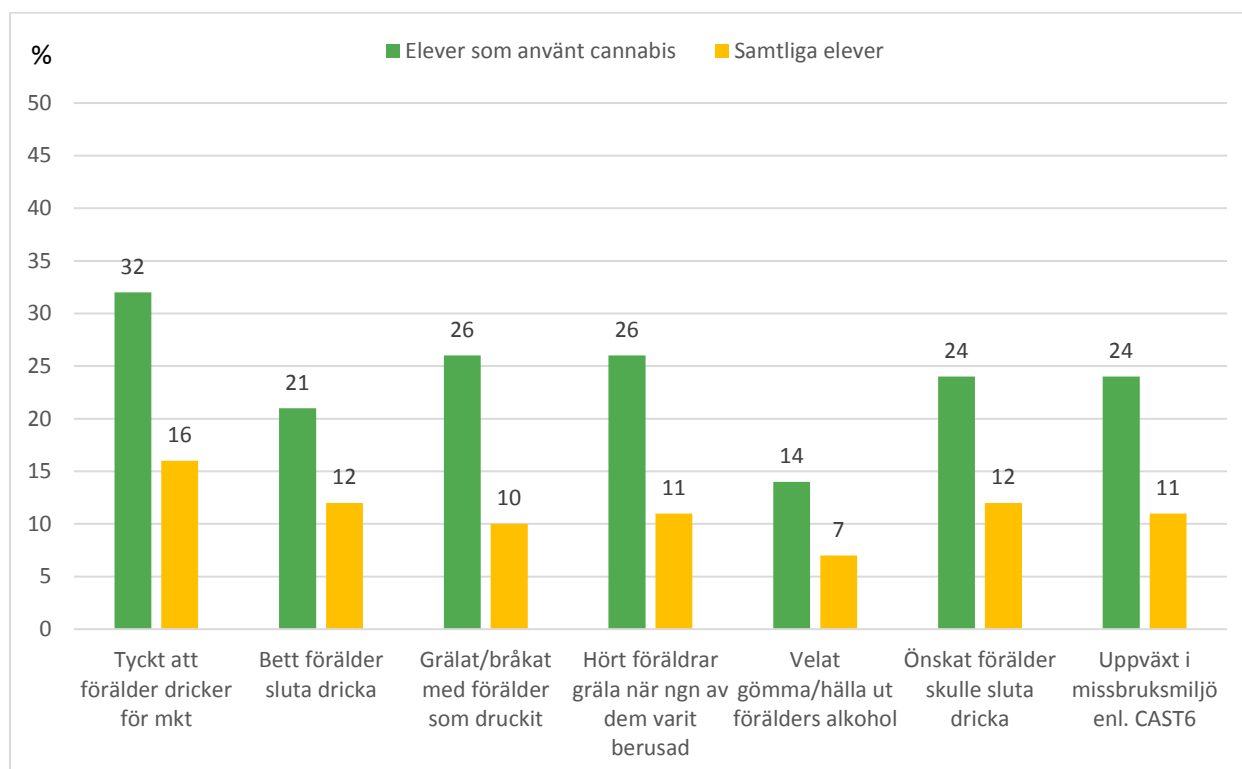
Alkohol och våld i uppväxtmiljön

Förutom den påverkan på närvaro och närhet i föräldraskapet som alkoholbruk kan innebära, är föräldrarna den viktigaste förebilden för sina barn. Föräldrarnas eget beteende i förhållande till alkohol och andra droger påverkar hur deras barn och ungdomar hanterar droger. Mönster och normer överförs inom familjen (Andreasson m.fl. 2008).

Det har gjorts få svenska studier som visar att barn som växer upp i missbruksmiljö själva får en ökad alkoholkonsumtion och substansanvändning jämfört med dem som inte har den problematiken i hemmiljön. Internationella studier visar en ökad risk för att utveckla alkoholproblem om man vuxit upp i missbruksmiljö. Utifrån nationella hälsoenkäter för vuxna uppskattas att det är cirka 20 procent av barn och unga som växer upp med åtminstone en förälder som har en riskfylld alkoholkonsumtion. Ingen studie har undersökt hur barnen själva upplevt föräldrarnas alkoholkonsumtion (Thor, CAN 2017).

I droganeundersökningen 2016 får eleverna svara på några frågor om sina föräldrar och alkohol. De sex frågorna är samma som används i mätinstrumentet Children of Alcoholics Screening Test (CAST6). Mätinstrumentet har visat sig kunna identifiera barn som upplever sina föräldrars alkoholkonsumtion som problematisk. Om eleverna upplever tre eller fler negativa konsekvenser av föräldrarnas alkoholkonsumtion definieras det som att de växer upp i en missbruksmiljö (Thor, CAN 2017). En reservation är att föräldrarnas faktiska alkoholkonsumtion inte har undersökts.

Diagram 13. Andelen elever som anger olika konsekvenser av föräldrarnas alkoholbruk bland dem som någon gång använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

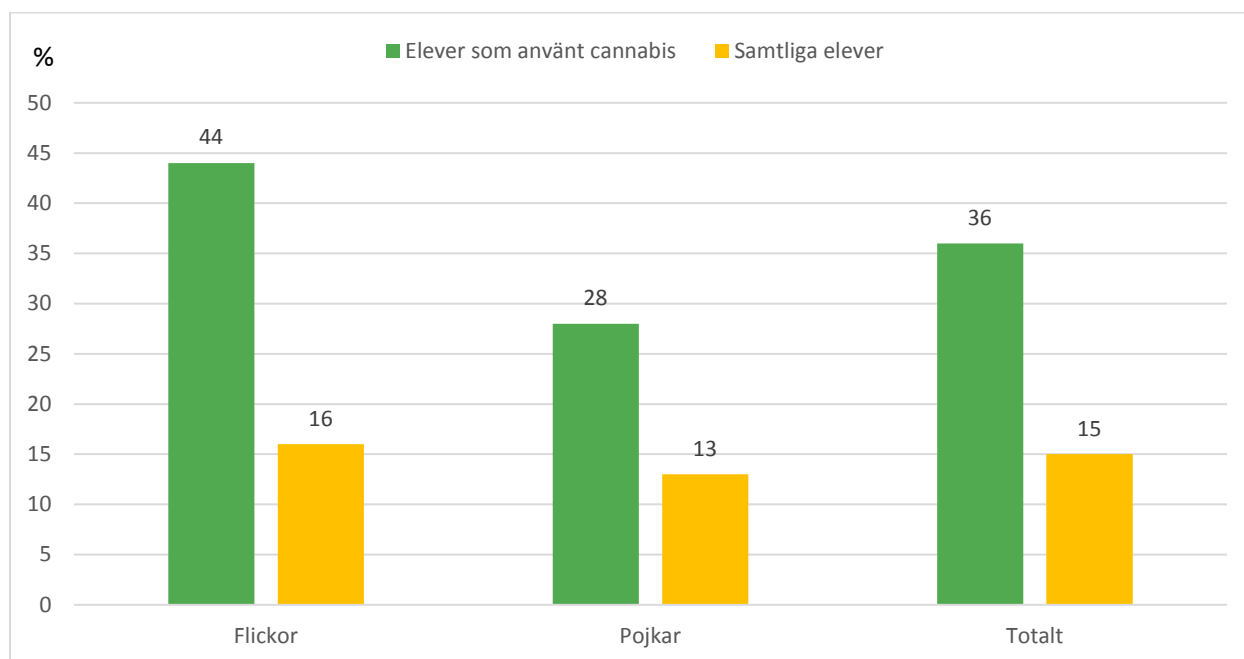

Vid en jämförelse mellan eleverna i årskurs 9 som använt cannabis och samtliga elever framträder stora skillnader när det gäller frågorna om alkoholbruk bland föräldrarna. Det är oftast dubbelt så stor andel bland de eleverna som använt cannabis som uppger negativa konsekvenser av föräldrarnas alkoholbruk jämfört med samtliga elever. Till exempel är det nästan en tredjedel av de cannabiserfarna eleverna jämfört med 16 procent bland samtliga elever som tycker att föräldrarna dricker för mycket. I gruppen som använt cannabis mer än 20 gånger är det 39 procent som svarar att de tycker att föräldrarna dricker för mycket.

Det är 24 procent bland dem som använt cannabis jämfört med 11 procent bland samtliga elever som svarat ja på tre frågor eller fler och därför enligt CAST6 bedöms växa upp i missbruksmiljö. Det är en betydligt större andel flickor än pojkar som anger problem med föräldrarnas alkoholbruk, både bland dem som har cannabiserfarenhet liksom bland samtliga flickor.

Familjeförhållanden som innebär belastningar på föräldrarna och påverkar deras ork och möjlighet i föräldraskapet har betydelse för barns utveckling. Barn som är uppfostrade i familjer med mycket konflikter har visat sig ha en större risk att utveckla olika normbrytande beteenden (Andershed 2005). Här jämförs de cannabiserfarna elevernas svar med samtliga svar när det gäller frågan om de upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö.

Diagram 14. Andelen elever som anger att de upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön en eller flera gånger bland dem som använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

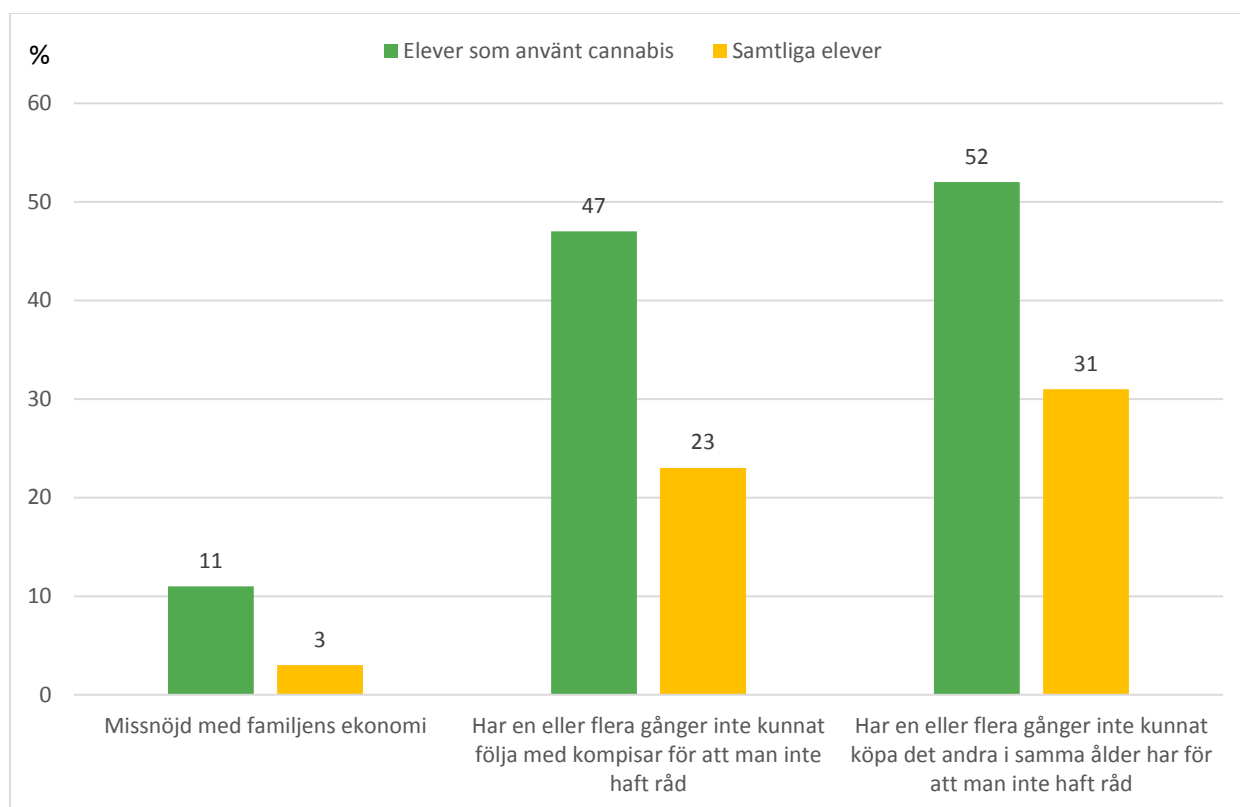

Bland eleverna som någon gång har använt cannabis är det betydligt större andel som har upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön. Särskilt märks det bland flickorna då det är 44 procent bland de cannabiserfarna jämfört med 16 procent bland samtliga elever. Bland pojkarna blir motsvarande siffror 28 respektive 13 procent. Totalt är det 15 procent bland alla elever som uppger att de upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön en eller flera gånger. Bland de elever som använt cannabis ökar andelen till 36 procent. Bland eleverna som använt cannabis mer än 20 gånger är det 43 procent som uppger att de upplevt våld eller hot om våld i familjen.

Familjens ekonomi

Stora sociala skillnader i inkomst och livsvillkor påverkar både hälsan och den sociala sammanhållningen. Barn och unga växer upp under olika socioekonomiska förhållanden. Familjer kan ha svåra ekonomiska problem vilket skapar stor stress och negativ påverkan på barnen. Att ha samma möjlighet som sina kamrater att kunna följa med på olika aktiviteter och råd att köpa det andra har i samma ålder har stor betydelse för barn och ungdomar (Jämlikhetsrapporten 2017). I drogvaneundersökningen svarar eleverna på frågor som rör familjens ekonomi.

Diagram 15. Andelen elever som uppger olika aspekter på familjens ekonomi bland dem som någon gång använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

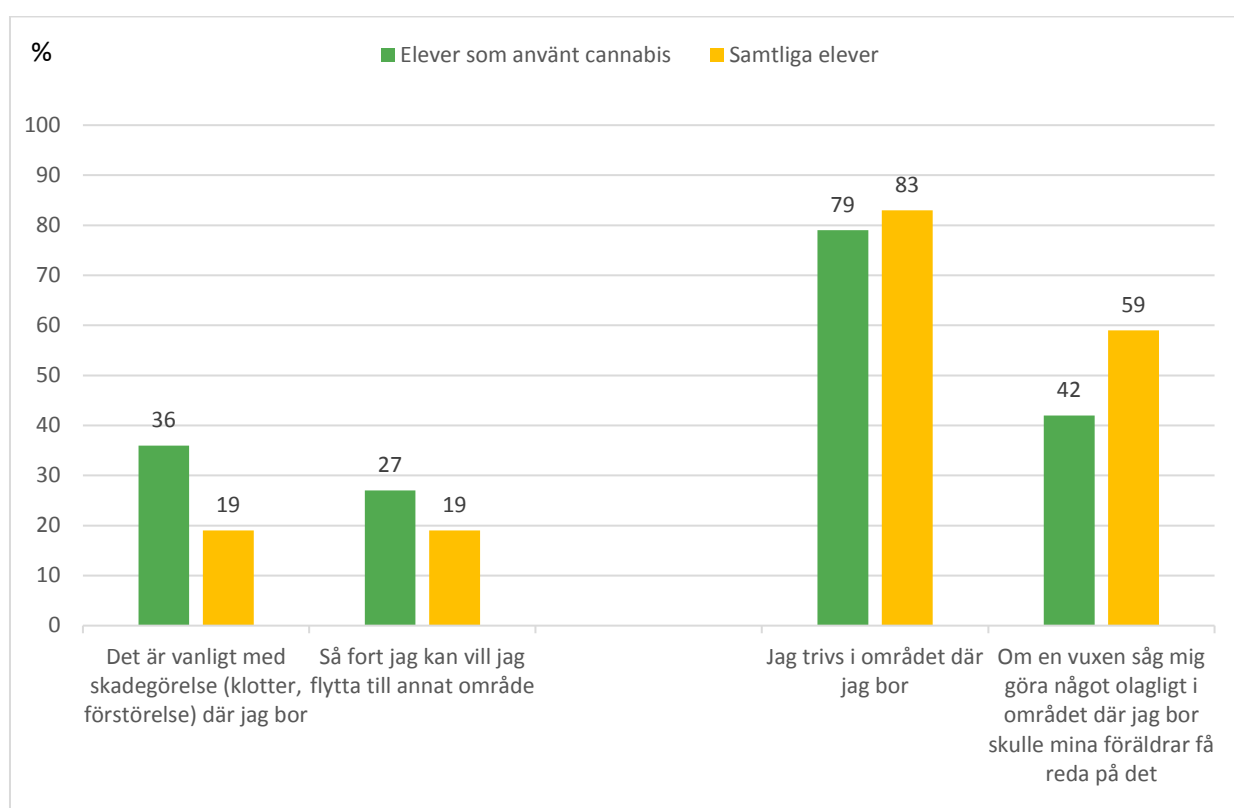
Gruppen som använt cannabis är i större utsträckning missnöjd med familjens ekonomi, 11 procent jämfört med samtliga elever, 3 procent. Det är relativt stor skillnad när det gäller frågorna där man jämför sig med andra. Ungefär hälften bland dem som använt cannabis anser att de inte kunnat följa med kompisarna för att man inte haft råd eller inte kunnat köpa det som andra köpt. Bland samtliga elever är siffrorna 23 respektive 31 procent.

Bostadsområdet

Bostadsområdet där man växer upp har stor betydelse. Om det förekommer vandalism och småbrott och toleransen från vuxna är hög mot normöverträdelser, så blir det en riskfaktor. Vuxna som inte reagerar på cykelstölder, klotter och förstörelse signalerar att det är tillåtet. Omflyttningarna ökar vid dålig trivsel i området och än färre vuxna känner ungdomarna och ingriper. I en ungdomsgrupp i ett område kan starka normer uppstå som gynnar droganvändning och kriminalitet, vilket i sin tur ökar tillgången på droger i området. Det blir en kedja med riskfaktorer som påverkar varandra (Sundell & Forster 2005).

I droganeundersökningen ställs flera frågor som berör hur ungdomarna upplever förhållandena i sitt bostadsområde.

Diagram 16. Andelen elever som anser att olika påståenden om bostadsområdet stämmer bland dem som någon gång använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

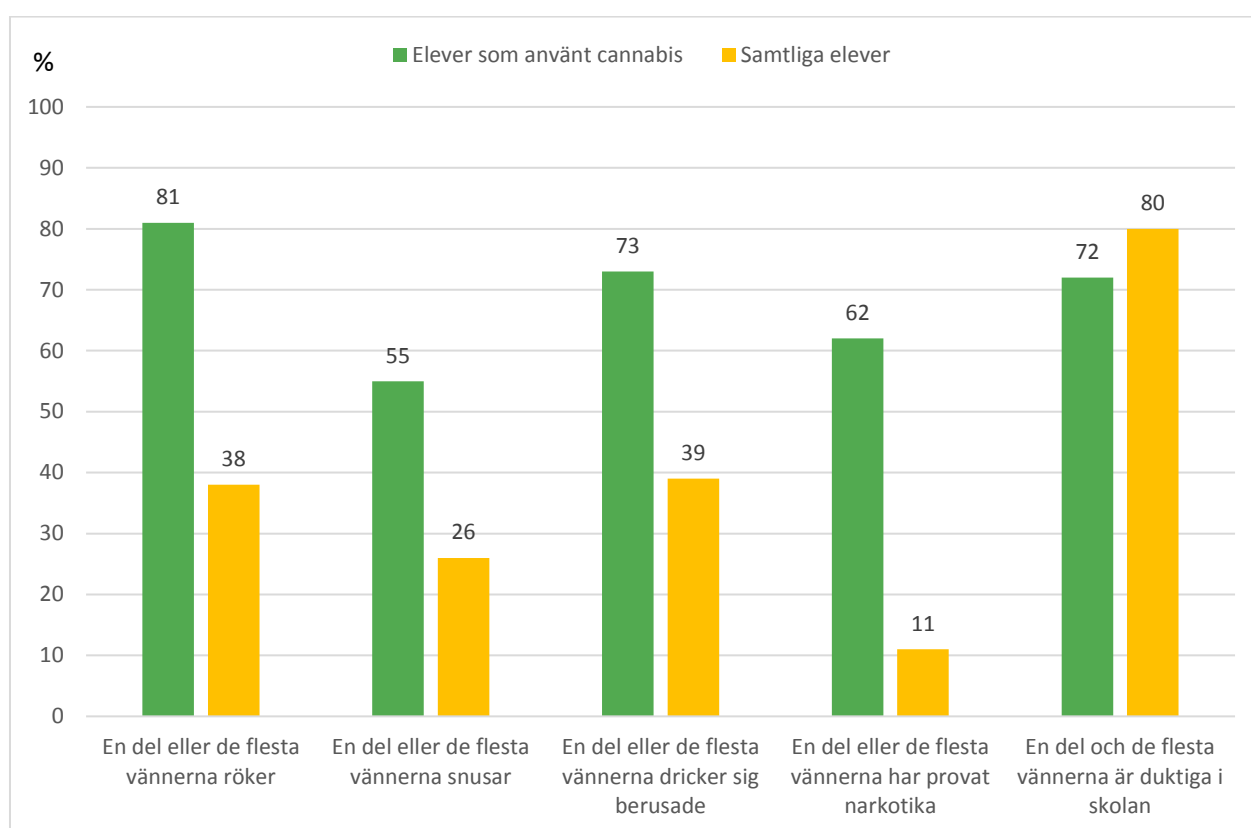
Nästan dubbelt så stor andel av eleverna som använt cannabis upplever att det är vanligt med skadegörelse i bostadsområdet jämfört med samtliga elever, 36 respektive 19 procent. Det är 27 procent bland de cannabiserfarna eleverna som vill flytta till ett annat område så fort de kan. Bland samtliga elever är denna siffra 19 procent. Om flickorna och pojkarna jämförs är det en klar övervikt bland flickorna som använt cannabis att vilja flytta om man får möjligheten.

De allra flesta eleverna uppger att de trivs i området där de bor. Men det är en något mindre andel bland de cannabiserfarna eleverna som uppger det jämfört med samtliga elever. Det är procentuellt färre elever bland dem som använt cannabis som uppger att om en vuxen såg dem göra något olagligt skulle deras föräldrar få reda på det än det är bland samtliga elever, 42 respektive 59 procent.

Om kamraterna har riskbeteenden

Kamratsituationen har stor betydelse för tonåringar. En allvarlig riskfaktor är att umgås med vänner som har ett antisocialt beteende, som till exempel använder droger och begår brott. Det ökar benägenheten att tonåringen också själv använder droger. Det fungerar däremot skyddande att ha fritidsintressen att engagera sig i och kamrater som fungerar väl (Sundell & Forster 2005). I nedanstående diagram ges några exempel på samband mellan cannabisanvändning och att ha vänner som uppvisar olika riskbeteenden.

Diagram 17. Andelen elever vars vänner har olika riskbeteenden alternativt är duktiga i skolan bland dem som använt cannabis jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

Överlag finns det i diagrammet stora skillnader mellan den cannabiserfarna gruppen och samtliga elever med denna grupp inkluderad. De som någon gång använt cannabis även om det handlar om ett enskilt tillfälle har i betydligt större utsträckning vänner som röker tobak, snusar och dricker sig berusade. Störst skillnad blir det då de flesta vännerna också provat narkotika. Av de cannabiserfarna eleverna har 62 procent vänner som också provat narkotika jämfört med 11 procent bland samtliga elever. Om gruppen som använt cannabis mer än 20 gånger studeras är det tydligt att ju fler gånger eleverna använt cannabis, desto större är andelen som har vänner med olika riskbeteenden.

Det är något mindre andel bland dem som använt cannabis som uppger att deras vänner är duktiga i skolan jämfört med samtliga elever. I gruppen som använt cannabis mer än 20 gånger sjunker denna andel till drygt hälften.

Det är viss skillnad mellan flickor och pojkar på så sätt att en större andel av flickorna som använt cannabis också har vänner som röker, dricker och har använt narkotika. När det gäller snusning är dock pojkarna överrepresenterade.

Data om ungdomar som söker till Mini-Maria Göteborg

Mini-Maria Göteborg består sedan hösten 2018 av tre mottagningar, Centrum/Väster, Nordost och Hisingen. Mini-Maria drivs med delat huvudmannaskap av Göteborgs Stad och Västra Götalandsregionen. Mottagningarna har integrerade team med socialtjänst och sjukvård och målgruppen är ungdomar upp till 21 år. En intervjumetod, UngDOK har utvecklats gemensamt av Maria-mottagningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. År 2017 hade Mini-Maria Göteborg en kraftig ökning av antalet ungdomar som påbörjade en behandlingskontakt. Totalt var 715 ungdomar aktuella jämfört med 2016 då antalet var 549 ungdomar. Antalet anhöriga som Mini-Maria Göteborg har haft kontakt med de senaste åren har successivt ökat och år 2017 över 500 personer. Mottagningarna arbetar för att nå ut brett för att få vuxna runt ungdomarna att reagera tidigt på ett begynnande missbruk.

Det är oftast familjen eller socialtjänsten som tagit initiativ till kontakten. Andelen personer som på eget initiativ sökt kontakt har minskat vilket kan bero på att gruppen över 18 år har minskat. Den vanligaste åldern när behandlingskontakten inleds är 16 - 17 år, men ungdomar i 13 - 15-års åldern har ökat och föräldrarna verkar i större omfattning söka hjälp tidigare. Mini-Maria har också föräldrautbildningar om cannabis och dess skadeverkningar.

Det är stor skillnad mellan andelen flickor och andelen pojkar som söker till Mini-Maria Göteborg, flickorna utgör 26 procent och pojkarna 74 procent. Under 2017 har andelen pojkar ökat ytterligare jämfört med 2016. I linje med drogvaneundersökningens resultat verkar risk- och missbruket vara mer utbrett bland pojkarna.

I tabellen nedan redovisas skillnaden när det gäller kön och primär drog mellan åren 2010 och 2017. Med primär drog avses den främsta anledningen till att ungdomarna söker vård.

Tabell 8. Andelen ungdomar som får behandling på Mini-Maria Göteborg med cannabis som primär drog. Anges i procent. Jämförelse per kön mellan 2010 och 2017.

Cannabis som primär drog Anges i %	2010	2013	2016	2017
Flickor	40	48	56	55
Pojkar	77	86	80	76
Totalt	66	75	72	70

Tabellen visar att bland 70 procent av ungdomarna är det cannabis som är anledningen till att man söker hjälp på Mini-Maria, 55 procent bland flickorna och 76 procent bland pojkarna. Även om cannabisanvändning är det huvudsakliga problemet har Mini-Maria sett en ökning av användningen av Tramadol, framförallt som en sekundär drog tillsammans med cannabis. Av ungdomarna som varit i kontakt med Mini-Maria under 2017 är det 71 personer som uppger att de använt Tramadol. Efter cannabis är det vanligast att alkoholproblem är det man söker för, speciellt bland flickorna.

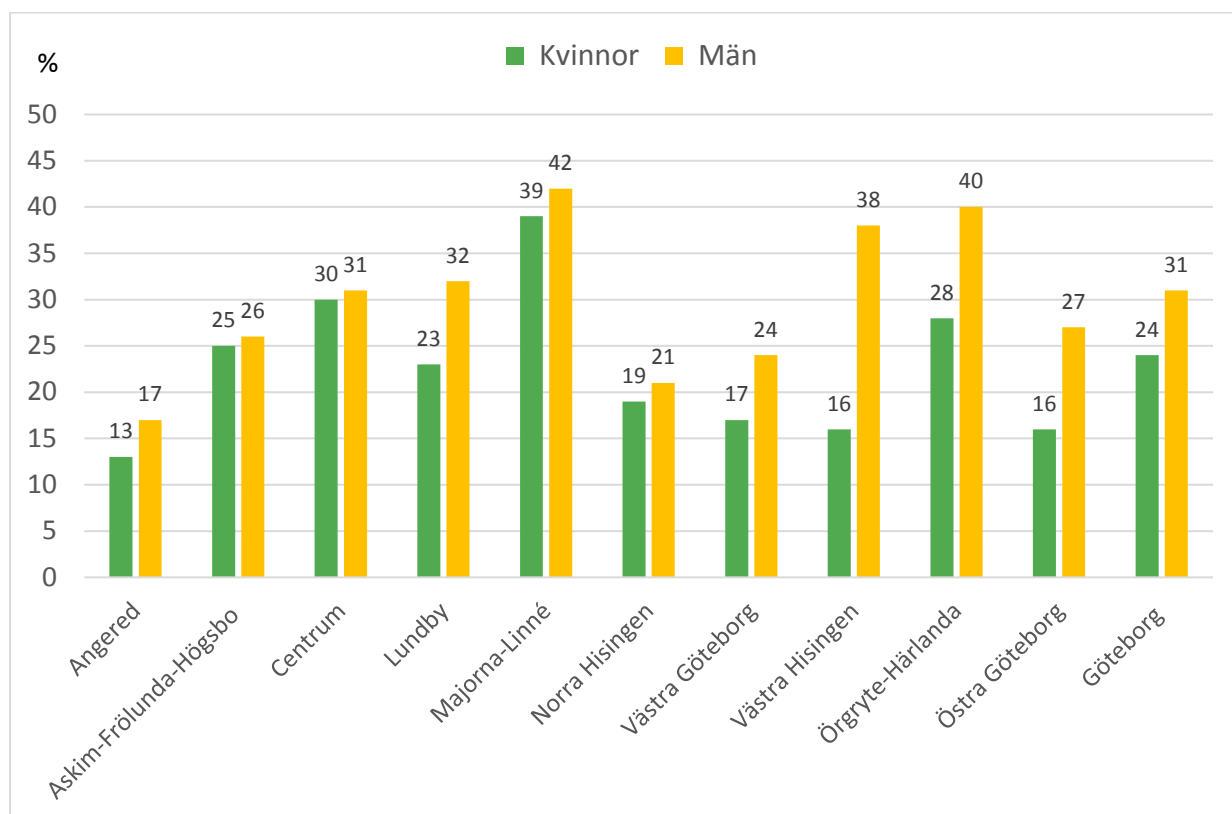
Uppgifter om ungdomarnas livssituation vittnar om att de har en tung problematik när de söker hjälp. Flickorna rapporterar en ökad utsatthet i flera avseenden. Av flickorna är det över 40 procent som varit utsatta för sexuellt våld och mer än hälften uppger att de varit utsatta för psykiskt våld. Bland både flickorna och bland pojkarna är det nästan varannan som har varit utsatt för fysiskt våld. Cirka en fjärdedel av ungdomarna har varit med om misshandel och våld i uppväxtmiljön och ungefär en tredjedel har vuxit upp i en miljö med missbruk. Flickorna uppger överlag i betydligt större utsträckning än pojkarna olika former av problematik utom när det gäller att ha varit dömd för brott.

Data om unga vuxna och föräldrar från folkhälsoenkäten

Hälsa på lika villkor?

För att ytterligare ge en bild av cannabisanvändningen i Göteborg har uppgifter inhämtats från folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* Andelen i åldern 16 – 29 år som använt cannabis någon gång har räknats samman för tidsperioden 2012 – 2016. Det är en slumpmässigt utvald grupp, där det totala antalet svarande personer är 2985 i åldersgruppen i Göteborg.

Diagram 18. Andelen personer i åldersgruppen 16–29 år som någon gång har använt cannabis, efter kön och stadsdel. Folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor? 2012–2016.

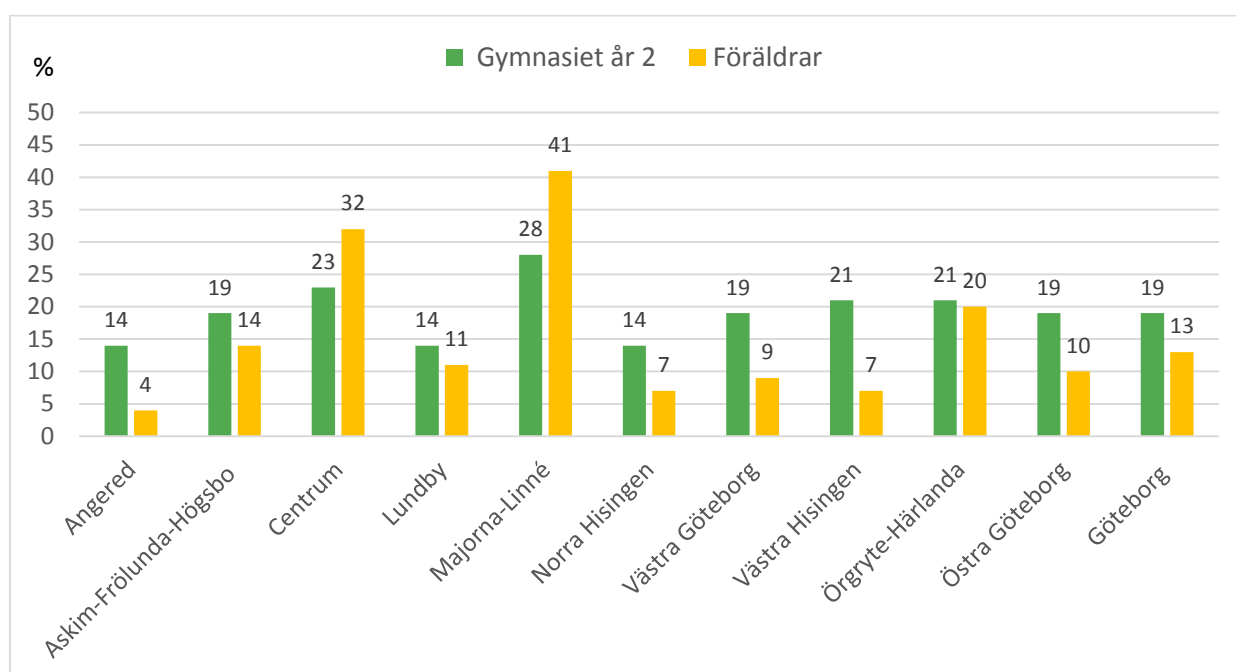
Under tidsperioden 2012–2016 är det för hela åldersspannet 16–29 år sammanlagt 28 procent som använt cannabis, vilket är en ökning jämfört med tidsperioden 2004 – 2011 med 7 procentenheter. Det är stora skillnader mellan stadsdelarna. I Majorna-Linné är det 40 procent och i Örgryte-Härlanda en tredjedel som svarat att de någon gång använt cannabis. I Centrum är det 30 procent i åldersgruppen som använt cannabis. De stadsdelar som har de lägsta andelarna med cannabiserna är Angered med 15 procent och Norra Hisingen, Västra Göteborg och Östra Göteborg med runt 20 procent.

I diagrammet ovan visas skillnaden mellan kvinnor och män. I alla stadsdelarna är männens cannabiserfarenhet på en högre nivå, till exempel i Västra Hisingen där andelen män som använt cannabis är mer än dubbelt så hög som andelen kvinnor som använt. Totalt i Göteborg är det 24 procent av kvinnorna och 31 procent av männen i åldern 16 till 29 år som uppger att de någon gång använt cannabis.

Som tidigare nämnts i rapporten har föräldrarnas sätt att vara stor inverkan på tonåringar, betydligt större än vad många föräldrar tror. Deras förhållningssätt till droger kan vara avgörande för hur tonåringen hanterar droger.

I folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* framgår också cannabisanvändningen bland dem som antas vara föräldrar till en ungdom i 13–17-årsåldern. Eleverna i gymnasiet år 2 jämförs med gruppen föräldrar i *Hälsa på lika villkor?* under tidsperioden 2012 – 2016. Det totala antalet svarande föräldrar är 1582. Det är viktigt att notera att det inte är föräldrarna till ungdomarna i droganeundersökningen som besvarat frågan utan slumpmässigt utvalda föräldrar.

Diagram 19. Andelen föräldrar och gymnasieelever år 2 som någon gång använt cannabis, fördelat på stadsdelarna. Uppgifterna är hämtade från Skolelevers drogvanor 2016 och folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* 2012–2016.

Totalt i Göteborg är det 19 procent bland gymnasieeleverna andra året som uppger att de någon gång har använt cannabis. I föräldragruppen i folkhälsoenkäten är det 13 procent under de senaste åren som anger att de har erfarenhet av cannabis. Det är 11 procent bland mammorna och 16 procent bland papporna. Frågan som ställts handlar om livstidsprevalens, om man någon gång i livet använt cannabis, vilket betyder att cannabisanvändningen för föräldrarna kan ligga långt tillbaka i tiden.

Figuren visar att man kan skönja ett visst samband på stadsdelsnivå mellan ungdomarnas och föräldragenerationens cannabisanvändning. Liksom i både droganeundersökningen 2016 och i åldersgruppen 16 – 29 år i folkhälsoenkäten, så uppger föräldragenerationen i de centrala stadsdelarna de högsta siffrorna. Störst andel är det i Majorna-Linné där 41 procent av föräldrarna uppger att de någon gång använt cannabis. Motsvarande siffra bland gymnasisterna är 28 procent. I Centrum är det cirka en tredjedel av föräldrarna och i Örgryte-Härlanda är det en femtedel av föräldrarna som uppger att de någon gång använt cannabis. Lägst andel som använt cannabis bland föräldrarna finns i Angered med 4 procent. Överlag anger papporna i alla stadsdelarna i högre utsträckning än mammorna att de har cannabiserfarenhet.

Analys och slutdiskussion

Cannabis idag

Forskningen är tydlig med de risker och skador som cannabisrökning innebär. Cannabis är en beroendeskapande drog, som kan innebära allvarliga skador särskilt för ungdomar som fortfarande utvecklas. THC-halten, den verksamma substansen i cannabis är idag mycket högre jämfört med för ett antal år sedan. Det innebär en betydligt kraftfullare drog som vid regelbunden användning försämrar de intellektuella förmågorna och påverkar psykisk mognad, relationer och studieresultat (WHO-rapport 2016).

En oroande utveckling är att det i vissa ungdomskretsar har blivit allt vanligare med Tramadol, ett smärtstillande medel som ofta missbrukas ihop med cannabis. Både polisen och Mini-Marias behandlingspersonal uppger att ungdomar använder preparatet för att förstärka ett cannabisrus. Tramadol är en opiod som är narkotikaklassad och liksom morfin förskrivs av läkare men också finns på illegala marknaden. Tramadol är extremt beroendeframkallande och ger svår abstinens när man försöker sluta.

Förekomst av cannabis

I en storstad som Göteborg ligger cannabisanvändningen något över genomsnittet jämfört med riket, men skillnaderna mellan stadsdelarna är stora. Det är i de centrala stadsdelarna som ungdomarna har störst cannabiserfarenhet. I årskurs 9 är det i genomsnitt 6 procent av eleverna som någon gång har använt cannabis.

Erfarenhet av cannabis är oftast flera gånger större bland gymnasieeleverna jämfört med eleverna i årskurs 9. Det är 19 procent av eleverna i gymnasiet år 2 som har cannabiserfarenhet. Trenden är också att bland de elever som använt cannabis är det fler som har använt cannabis många gånger. Även i folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* visas att i hela åldersgruppen mellan 16 och 29 år finns en stor andel som använt cannabis, 28 procent. Den kraftiga ökningen efter årskurs 9 visar hur angeläget det är med tidiga insatser.

Genusperspektiv

Pojkarna brukar prova cannabis i större utsträckning än flickorna. Skillnaden är inte så stor i årskurs 9, 5 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna har någon gång använt cannabis. Men i gymnasiet är andelen flickor mindre än andelen pojkar, 15 respektive 22 procent. Gruppen unga vuxna, 16 - 29 år, från folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* visar samma mönster men på en högre nivå. Av kvinnorna har 24 procent cannabiserfarenhet och av männen är det 31 procent.

En erfarenhet från drogvaneundersökningar generellt är att en större andel pojkar än flickor har använt cannabis många gånger. I CAN:s riksundersökningar visas att det är cirka dubbelt så många pojkar som flickor som använt cannabis mer än 20 gånger. I Göteborgsundersökningarna är det främst i gymnasiet som det är fler pojkar än flickor som använt cannabis mer frekvent. Många fler pojkar än flickor söker på grund av cannabisanvändning till Mini-Maria Göteborg. Det är rimligt att anta att om pojkarna använder cannabis oftare, har de större risk att fastna i ett missbruk och därför söker hjälp i större utsträckning än flickorna.

Samtidigt visar statistiken från Mini-Maria att flickorna som använt cannabis har olika former av problematik i betydligt större utsträckning än pojkarna. Flickorna verkar må sämre när de söker hjälp. I drogvaneundersökningarna bekräftas att flickorna har högre siffror jämfört med pojkarna när det gäller olika riskfaktorer, till exempel att de trivs sämre i skolan och tycker att det är svårare att vända sig till skolpersonalen. En större andel av flickorna anger också att föräldrarna dricker för mycket alkohol och att de upplevt våld i hemmiljön.

Inställningen till cannabis

I Göteborgsundersökningarna visas samma trend som i riket att farlighetsbedömningen av cannabis förskjutits de senaste åren. Färre uppfattar det som riskabelt att använda cannabis några gånger. Över hälften av gymnasiepojkarna tror att det är ingen eller liten risk att använda cannabis ett par gånger och många elever tror inte det är någon risk fysiskt eller på annat sätt att röka cannabis varje helg.

Det finns flera orsaker till att inställningen till cannabis verkar ha blivit mer tillåtande. Drogen betraktas ofta som ofarlig bland unga människor och användningen ses inte som ett missbruk. Bland ungdomar jämförs cannabis ofta med alkohol, som många tycker är en farligare drog. Påverkan från andra länder, där det finns ett mer liberalt synsätt på cannabis och en stark lobbyrörelse för att legalisera drogen, utgör starka krafter för ungdomarna i Göteborg.

Under de senaste åren har andelen i den vuxna befolkningen som använt cannabis ökat. I en rapport från CAN visas mellan 2013 och 2017 en ökning från 2,5 till 3,6 procent av andelen vuxna som använt cannabis det senaste året. Det är den högsta siffran som noterats i Sverige. Det är var tjugonde man, 4,5 procent och var fyrtionde kvinna, 2,5 procent. Det är en uppgång med en procentenhet bland både männen och bland kvinnorna. Män i åldersgruppen 17 – 29 år är den grupp där flest har använt cannabis det senaste året, över 12 procent (www.can.se).

De allra flesta föräldrar gör ett tydligt ställningstagande mot cannabis och andra droger. Samtidigt är det i samma stadsdelar där ungdomarna har en stor cannabisanvändning, som föräldragenerationen också anger den största användningen. Föräldrarna som förebild liksom deras inställning till om den unge använder droger påverkar användningen hos ungdomarna. Om föräldrar har mer kunskap om cannabis och dess skadeverkningar och på ett tydligt sätt tar ställning mot cannabisanvändning bör detta ha påverkan på ungdomarnas faktiska användning. När ungdomar intervjuas i fokusgrupper uppger de ofta att det största skälet till att avstå från alkohol och droger är att de inte vill göra sina föräldrar besvikna.

I forskningen anges som en av de största riskfaktorerna för att ungdomar börjar använda cannabis, att umgås i gäng eller lösare grupperingar av ungdomar som har en positiv inställning till cannabis (Sundell & Forster 2005). Detsamma visas i drogvaneyundersökningar generellt över landet, om man umgås med vänner som använder droger är det en stor risk att man själv testat droger.

Anledningen till att den cannabisanvändningen inte har ökat de senaste åren bland eleverna, trots en förändrad syn på cannabis, beror förmodligen på att färre ungdomar introduceras i tobak- och alkoholanvändning. Det eftersom fler av dem som röker tobak och dricker sig berusade på alkohol tar steget och provar cannabis.

I den tidigare rapporten om cannabis bland unga i Göteborg från 2012 redovisas sambandet mellan ökad cannabiserfarenhet och individuella, relations- sex- eller brottsrelaterade problem som uppstår på grund av alkoholanvändning. Frågorna är inte ställda på samma sätt i de senare undersökningarna men trenden verkar vara densamma. Ju fler gånger en elev uppger att denne använt cannabis, ju oftare anger eleven också olika typer av alkoholrelaterade problem och konsekvenser. Den största skillnaden i svaren finns mellan ungdomarna som aldrig använt cannabis och de som testat cannabis en gång. Det gränsöverskridande som det innebär att testa cannabis första gången har ett tydligt samband med upplevelsen av andra problem (<http://socialutveckling.goteborg.se/kk>).

Tillgängligheten av cannabis

Det vanligaste sättet att få tag på narkotika är via en kompis eller en partner. En relativt stor andel anger också att de får tag i cannabis via en langare. I den här åldersgruppen är det få som anger att de köper droger på internet.

I de stadsdelar där eleverna har den största användningen svarar också eleverna i större utsträckning att de lätt kan få tag i cannabis inom det närmsta dygnet. Det verkar som att det i en stadsdel eller i ett område kan utvecklas starka normer bland ungdomsgrupperna som kan gynna cannabisanvändning. Ju fler ungdomar som använder cannabis, desto fler signaler sänds till de yngre ungdomarna att detta är normen i området, det som ungdomar gör. Äldre ungdomar fungerar som förebilder och om inställningen samtidigt är att drogen inte är speciellt farlig lockas lättare de yngre att pröva. I ett område med hög cannabisanvändning blir på så sätt graden av cannabisanvändningen en riskfaktor i sig. Det är också sannolikt att cannabis blir mer lättillgängligt.

Risk- och skyddsfaktorer i det förebyggande arbetet

Resultaten från drogvaneundersökningarna om vilka risk- och skyddsfaktorer som påverkar droganvändning, stämmer väl överens med forskning på preventionsområdet. Men enstaka riskfaktorer har en begränsad betydelse. Det är när flera olika riskfaktorer förekommer samtidigt som de har en tendens att förstärka varandra och leda till ökad risk för olika problembeteenden som till exempel användning av droger, psykisk ohälsa och kriminalitet. Det är både ungdomens individuella förutsättningar och omständigheter i omgivningen som påverkar utgången. Ofta handlar det om en komplex livssituation (Andreasson m.fl. 2008).

Det förebyggande arbetet kan utvecklas om risk- och skyddsfaktorer kan identifieras och påverkas. Skyddande faktorer kan fungera som en sköld mot konsekvenserna av att befinna sig i riskzonen. Skyddsfaktorer kan ses inom olika områden eller på olika nivåer och det är viktigt att insatser sker systematiskt och långsiktigt och inom de olika områdena.

Till exempel kan familjebaserade insatser stärka relationen mellan föräldrar och barn och träna föräldrarnas förmåga till att vara stödjande och samtidigt gränssättande. I skolan utgörs de främsta skyddande faktorerna av framgång i skolan och av att eleverna trivs. En miljö som främjar lärande minskar också risken för problembeteenden. Likaså har god struktur och ordning i skolan betydelse och om eleverna har någon vuxen att vända sig till. Goda kamratrelationer och en meningsfull fritid är också viktiga skyddande faktorer.

Tidigt stöd i familjen

I forskning visas att de viktigaste skyddsfaktorerna när det gäller familjen handlar om anknytningen och föräldrarnas förmåga att sätta gränser. En varm och god relation och omtanke i familjen är det som hjälper ett barn att i sin tur utvecklas till en vuxen som klarar att skapa goda relationer till andra människor. Föräldrar och barn behöver uppmuntras till att göra saker tillsammans som stärker samhörigheten i familjen. Numera framförs ofta kvantitet när det gäller tid tillsammans, inte bara kvalitet i umgänget. Barn och ungdomar behöver få positiv bekräftelse och uppmuntran av föräldrarna för att stärka självförtroendet. Hur föräldrarnas stöd ser ut är självklart mycket viktigt också för skolarbetet (Bremberg 2004).

Föräldrar behöver också ge sin tonåring trygg struktur och tydliga ramar. Förväntningarna på tonåringen ska vara tydliga och uttalade. Föräldrar behöver ha en god insyn i vad tonåringar gör utanför hemmet. Om relationen präglas av tillit kan föräldrarna få denna insyn genom att ungdomarna själva berättar. (Andreasson m.fl. 2008).

I droganeundersökningen visas att bland de ungdomar som aldrig använt cannabis är det en större andel av föräldrarna som vet var ungdomarna befinner sig på helgkvällar eller vilka de är tillsammans med jämfört med ungdomarna som använt cannabis.

Genom åren med ungdomars självständighetsutveckling är allt detta inte lätt att hantera. Föräldrar kan ibland behöva hjälp med hur man ska klara konflikthantering och problemlösning i familjen. I föräldrastödskurser kan föräldrar få träning i att skapa en god kommunikation och en ömsesidig dialog i familjen.

Skolan

Under de senaste åren har allt mer fokus riktats mot att ungdomar ska klara sin skolgång. Allt större vikt läggs på elevernas förmåga att på ett konstruktivt sätt kunna analysera, resonera och reflektera över vad man lär sig. Om en elev klarar sin skolgång på ett framgångsrikt sätt innebär det bättre kompetenser på många områden. Det ger stärkt självförtroende och ökad tro på att man klarar svårare uppgifter. Förmågan att fatta egna beslut och klara av att stå emot grupstryck ökar. Engagerade lärare med hög tilltro till elevers förmåga är oerhört viktiga för elevernas resultat. Vi vet att skolmisslyckande hänger nära ihop med droganvändning. Därför kan skolans kärnuppgift betraktas som den viktigaste drogförebyggande insatsen (Andreasson m.fl. 2008).

I en framgångsrik skola handlar det om en helhetssyn på eleverna där skoltrivsel och ett gott skolklimat har stor betydelse. Viktiga skyddsfaktorer för barn och unga är även i skolan samhörighet och struktur. I en skola där eleverna trivs och upplever att de själva kan påverka sin situation förefaller problemen bli mindre. För att elever ska få en förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan är det viktigt med grundläggande kunskaper inom ANDT-området (Alkohol, Narkotika, Dopning och Tobak). Det är också inskrivet i läroplanen.

En övervägande majoritet av eleverna i Göteborg svarar att de trivs i skolan. Men de som använt cannabis uppger oftare att de inte trivs och att de skolkat någon gång i månaden eller oftare. Kopplingen mellan att använda cannabis och att skolka är stark, vilket underbyggs i forskning på området.

Eftersom skillnaden är stor när det gäller droganvändning både mellan stadsdelarna och mellan skolorna verkar det som att det i elevgrupper skapas olika normer runt alkohol- och droganvändning. På skolor med en hög droganvändning är det extra viktigt att det skapas en tydlig drogpolicy och en handlingsplan med vilka insatser som är lämpliga i ett systematiskt drogförebyggande arbete.

Statistik och underlag

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm

Gripe I (2013). *Så görs CAN:s skolundersökning. En genomgång av praktiskt genomförande och metodologi*. Rapport 135.

Gripe I (red.) (2015). *Skolelevers drogvanor 2015*. CAN rapport 154.

Englund A (red.) (2016). *Skolelevers drogvanor 2016*. CAN rapport 161.

Thor S (red.) (2017) *Skolelevers drogvanor 2017*. CAN rapport 170.

<http://can.se/Undersokningar/Skolelevers-drogvanor1/>

Social resursförvaltning, Social utveckling, Göteborgs Stad. *Skolelevers drogvanor Göteborg 2007, 2010, 2013, 2016 och Cannabis och unga i Göteborg, 2012*.

<http://socialutveckling.goteborg.se/team/kunskapskallarn>

Social resursförvaltning. *Jämlikhetsrapporten 2017, Skillnader i livsvillkor i Göteborg*.

<http://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/jamlikt-goteborg/rapporter/jamlikhetsrapporten-2017%3A-skillnader-i-livsvillkor-och-halsa-i-goteborg/>

Statistik från folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor?* Västra Götalandsregionen.

<https://www.vgregion.se/om-vgr/statistik-analys/halsolaget/undersokningsresultat/folkhalsoenkaten---halsa-pa-lika-villkor/levnadsvanor/>

Statistik från UngDOK och Mini-Maria Göteborg <https://minimaria.se/>

Statistik från The 2015 ESPAD report <http://www.espad.org/>

World Drug Report 2018 <https://www.unodc.org/wdr2018>

Källor

Andreasson S. m.fl. (2008). *Narkotikan i Sverige: Metoder för förebyggande arbete. En kunskapsöversikt*. Rapport 2008:23. Statens folkhälsoinstitut, Östersund.

Andershed, H. & A.-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen*. Stockholm.

Bremberg, Sven m.fl. (2004). *Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd*. Rapport 2004:49. Statens folkhälsoinstitut, Östersund

Folkhälsomyndigheten 2017. Östersund. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/h/halsomassiga-och-sociala-effekter-av-cannabisbruk/>

Gunnarsson M. (2012). *Psychological factors associated with substance use in adolescents*. Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen, Göteborg.

Guttormsson, U., Raninen, A., Leifman, H. (2014) *Vad vet vi om cannabisanvändning bland unga*. CAN
https://www.can.se/contentassets/f4a02dca2db44a338b1a3a6cf7d17190/pm_unga_cannabisanvandare.pdf

ElSohly, MA et al. (2015). *Changes in Cannabis Potency over the Last Two Decades (1995-2014) - Analysis of Current Data in the United States*

Meier, M.H. et al. (2012). *Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 40, 2557 – 2664.

Pattij, T., Wiskerke, J. & Schoffelmeer AN. (2008). *Cannabinoid modulation of executive functions*. European Journal of Pharmacology, Volume 585, Issues 2–3, 13 May 2008, Pages 458-463.

Sundell K. & Forster, M. (2005). *En grund för att växa. Forskning om att förebygga beteendeproblem hos barn*. FoU-rapport 2005:1. Forsknings- och Utvecklingsenheten, Stockholm.

Swift, W. et al. (2008). *Adolescent cannabis users at 24 years: trajectories to regular weekly use and dependence in young adulthood*. Addiction, Vol. 103, Issue 8, 2008, Pages 1361-1370.

Tengström, A (2013). *Ungdomar och cannabis – frågor och svar om tidig upptäckt*. Socialförvaltningen, Stockholms stad

WHO-rapport 2016. World Health Organization, *The health and social effects of nonmedical cannabis use*. http://www.who.int/substance_abuse/publications/cannabis/en/

CAN, Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

- CAN grundades 1901 och är en ideell förening med 47 medlemsorganisationer.
- CAN har till uppgift att sprida information om alkohol och andra droger, bland annat genom rapporter och webbsidor.
- CAN har sedan 1971 genomfört årliga undersökningar av skolelevers drogvanor i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiets år 2. Nationella skolrapporter ges ut varje år.
- Syftet är att belysa utvecklingen av elevernas drogvanor över tid och att jämföra grupper och regioner med varandra.
- CAN anordnar kurser, konferenser och ger ut tidskriften Alkohol & Narkotika.

Mer information fås via www.can.se, www.drugsmart.com

Kunskapskällar'n, Göteborg

- Göteborgs Stads kompetenscentrum för frågor som rör alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel
- Erbjuder kompetenshöjande utbildningar och konsultation till personal i Göteborg
- Bedriver projekt, bevakar aktuell forskning samt genomför kartläggningar
- Webbsida med information om olika droger och nyhetsbevakning på området

Mer information fås via <http://socialutveckling.goteborg.se/team/kunskapskallarn>

Rapporten *Cannabis och unga i Göteborg* är framtagen vid Kunskapskällar'n, Social resursförvaltning. Allt material från drogvaneundersökningarna i Göteborg finns på Kunskapskällar'ns webbsida. Har du frågor om undersökningarna, ta kontakt med utvecklingsledare

Ulla Kungur

Telefon: 031 – 367 93 26

E-post: ulla.kungur@socialresurs.goteborg.se

Göteborgs
Stad